

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Lokalhistorisk Arkiv for Lemvig Kommune

Årbog 2013-2

Lokalhistorisk Arkiv for Lemvig Kommune

Årbog 2013-2

Lemvigarkivernes Forlag

© 2013

Lemvigarkivernes Forlag

www.lemvighistorie.dk

Lemvig Bibliotek

Skolegade 3

7620 Lemvig

Telefon 9663 1500

Redigering og layout:

Jens Erik Villadsen

mail@jevilladsen.dk

Korrektur:

Marie Poulsen og

Lone Krøgh

Register:

Dorte Svendsen og

Lone Krøgh

Books on Demand

København, Danmark

Fremstilling:

Books on Demand

Norderstedt, Tyskland

ISBN 978-87-7145-631-8

Indhold

Forord	5
<i>Ove Urth:</i> Lemvig under og efter besættelsen	7
Lokalafdeling af Danmarks Frihedsråd stiftes i Lemvig. Modstandsgrupperne organiseres. Tyskerne opløser politiet. Byrådet opretter Borgerværn. Befrielsen, retsopgøret og flygtningelejren i Rom	
<i>Kristian Præstegaard:</i> Dybe-Ramme Kommunes Vagtværn 1944-45	35
Om små og store synder under besættelsen	
<i>Flynder Sognearkiv:</i> Ellen Agergaards erindringer fra Bækmarksbro og Flynder 1910–1945	49
Ellen Kirstine Agergaard, født Kattenhøj, 1903 i Brogaard, Bækmarksbro og død 1980 i Lemvig	
<i>Karl Pedersen:</i> "Mett Julius"	67
En barsk historie fra midten af 1800tallet om svigt, om "tvangsflytning" fra den smilende natur i Midtjylland til den for hende ukendte og barske egn i Vestjylland. Hvordan hun alligevel fik sig arbejdet til en tålelig tilværelse.	
Arkivsamvirket i Lemvig Kommune	81
De 14 Lokalarkiver i Lemvig Kommune	82
Register omfattende personer, stednavne og emne	83

Forsidebillede:

Maren "Hyv" foran sit hus i Donskjær, Møborg.

Hun hed Maren Mortensen og var født i Kattenhøj i Møborg i 1831 og døde samme sted i 1922.

Hun omtales nærmere på side 50.

Forord

Kære historisk interesserede læser

Velkommen til anden årgang af Lemvigarkivernes årbog. Der har været stor interesse for at læse første årgang, så vi fortsætter med at viderebringe nogle af de mange gode historier fra lokalområdet.

I denne årgang er der blevet plads til fire artikler, hvor to handler er fra tiden omkring Danmarks besættelse i henholdsvis Lemvig og Dybe-Ramme og to om stærke kvindelige personligheder fra Nees og Bækmarksbro fra sidst i 1800-tallet og første halvdel af 1900-tallet.

Der er mange andre historier, som venter på at blive fortalt, og som ikke må gå i glemmebogen. Arkivsamvirket hører gerne fra dig, hvis du har lyst til at bidrage. Måske har du allerede et helt eller halvt færdigt manuskript liggende, eller måske har du en idé til en artikel.

God fornøjelse med Lokalhistorisk Arkiv for Lemvig.

August 2013

Lone Krøgh, Arkivsamvirket i Lemvig Kommune

Lemvig under og efter besættelsen

*Lokalafdeling af Danmarks Frihedsråd stiftes i Lemvig.
Modstandsgrupperne organiseres.*

*Tyskerne opløser politiet. Byrådet opretter Borgerværn.
Befrielsen. Retsopgøret og flygtningelejren i Rom*

Af Ove Urth

Jeg har boet i Rom siden 1969, hvor jeg gennem årene har hørt mange historier om den tyske Flyveplads og senere Flygtningelejr - den ene historie mere sandfærdig end den anden!

Under de mange besøg på Lokalhistorisk Arkiv i Lemvig, på jagt efter de historiske kendsgerninger om tyskernes aktiviteter i Politikredsen, udviklede interessen sig til at omfatte retsopgøret og den politiløse periode i Lemvig 1944-45.

Mange besøg og timer senere på Lokalhistorisk Arkiv i Lemvig, Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg, Købstadsarkivet på Lemvig Museum og Lemvig Rådhus og samtaler med folk, der har været tæt på begivenhederne, er det lykkedes at samle et tidsbillede fra de meget kaotiske måneder før og efter befrielsen i Lemvig, hvor politiet var sat ud af funktion i fem måneder.

Under besættelsen besøgte Gestapo Lemvig flere gange. I alt blev ni personer arresteret, hvoraf alle på nær Laurits Moustgaard kom hjem i god behold.

Modstandsbevægelsen og politiet nåede på otte mdr. i 1945 at anholde 229 personer, mistænkt for landsskadelig virksomhed, heraf blev 148 frifundet.

Resultatet er nærværende afhandling, god læselyst.

OVE URTH 2013

DANMARKS FRIHEDSRÅD

Søndag 29. august 1943:

Lokalafdeling af Danmarks Frihedsråd stiftes i Lemvig

Vi er i sommeren 1943 – det samarbejdende folkestyre er for længst ophørt med at fungere. Regeringen er blevet afløst af departementschefstyre.

I takt med tiltagende tysk terror og befolkningens stigende modvilje mod regeringens samarbejdspolitik opstår modstandsgrupper på trods og tværs – også i Lemvig.

Modningsprocessen, fra samarbejde til modstand, varede det meste af besættelsen, og i løbet af sommeren 1944 organiseredes modstandsgrupperne i Lemvig. I det tidlige forår 1945 var det lykkedes at samle, uddanne og bevæbne omkring 140 modstandsfolk: Fire militærdelinger på i alt 100 mand under ledelse af Axel Urth og Svend Breddam. En politideling på 40 mand under ledelse af Niels Chr. Lundberg og Jørgen Berthelsen. Hertil kom 12 oplandsgrupper på omkring 60-70 mand.

Lokalafdeling af Frihedsrådet blev stiftet i Lemvig 29. august 1944 og nedlagt 15. august 1945. Formålet var at organisere modstand mod tyskerne på alle områder.

Lokalafdeling af Frihedsrådet, Lemvig Rådhus 5. maj 1945

Til venstre: August Nielsen, Borgmester (C). Arthur M. Platz, Frit Danmark. Aksel Kjeldgaard, Ringen. J.M. Sodborg, Byrådet (A). Jacob Busk, Frit Danmark. Niels Christian Lundberg, politileder. Siddende: Axel Urth, bykommandant og Erik Skeller, Frit Danmark.

POLITIET INTERNERES OG DER OPRETTES KOMMUNALE VAGTVÆRN

Tirsdag 19. september 1944:

Tyskerne sætter det danske politi ud af funktion

Kl. 11 slog tyskerne til i ly af en falsk luftalarm. Over hele landet blev politiet afvæbnet¹, og i storbyerne arresterede Gestapo omkring 2.000 politibetjente, hvoraf 1.967 blev deporteret til tyske koncentrationslejre, først og fremmest Neuengamme og Buchenwald.

I Lemvig foretog tyskerne razzia² på politistationen, Østerbrogade 19, og hos de tre landbetjente i henholdsvis Thyborøn, Nr. Nissum og Bækmarksbro, hvor samtlige tjenestepistoler blev konfiskeret, men ingen betjente blev arresteret.

Herefter gik hovedparten af politistyrken efterhånden ind i modstandsbevægelsen og enkelte "under jorden" med ophold hos bekendte andre steder i landet.

Kriminalpolitiet i Lemvig, der havde kontor på rådhuset, undgik tyskernes razzia og nåede at gemme deres pistoler og forlade tjenestestedet. En uge senere genoptog kriminalpolitiet tjenesten, på anmodning fra rigspolitichefen.

Tirsdag 26. september 1944:

Byrådet drøfter oprettelse af kommunalt vagtværn

På opfordring fra justitsministeriet drøfter byrådet³ at oprette et kommunalt vagtværn, der kan sikre ro og orden i byen. Efter politikorpsets opløsning stod byen reelt uden ordensmagt, uden værn mod tyve og andre lovløse elementer.

Ud over de tyske soldater og et stigende antal flygtninge befandt der sig i området knap 3.000 tvangsindkvarterede arbejdere⁴, fortrinsvis arbejdsløse fra København. De var ansat af danske entreprenører til bygning af de omfattende tyske forsvarsanlæg langs Vestkysten og på Flyvepladsen i Rom⁵.

Byens værtshuse havde gyldne dage. Slagsmål, cykeltyveri og sortbørshandlere, der tilbød tobak, rationeringsmærker og billige varer i rå mængder, hørte med til dagens orden.

Onsdag 27. september 1944:

Ekstraordinært byrådsmøde på Jespersens Hotel

Byens erhvervsorganisationer, de kommunale forvaltningschefer og dommeren var indbudt. Borgmesteren redegjorde for oprettelse af et kommunalt borgerværn, og da ingen protesterede, blev forslaget vedtaget.

Byrådet valgte overlærer J.M. Sodborg (A) som leder af borgerværnet og overlod ham at ansætte det fornødne personale. I løbet af en halv snes dage blev der efter ansøgning ansat 14 mand, hver med 48 t/ugentlig vagttjeneste til en ugeløn på ca. 100 kr.

Borgerværnet blev efterhånden udstyret med uniformskapper og kasket med gult bånd, samt politiknippel og fløjte. Borgerværnets patruljer udgik dag og nat fra vagtlokalet på rådhuset i Østergade.

Onsdag 27. september 1944:

Byrådet opretter kommunalt borgerværn i Lemvig

Efter enkelte forandringer i begyndelsen kom borgerværnet⁶ til at bestå af følgende:

Leder:

J.M. Sodborg, overlærer, Skolegade 6, Lemvig

Vagtleder:

Carl Peitersen, fiskeskipper, Østerbrogade 1, Lemvig

Aksel Smith, assurandør, Søndergade 9, Lemvig

Kristian Søe, detaillist, Havnegade 26, Lemvig

Vagtmænd:

Ove Rasmussen, fisker, Banegårdsvej 13, Lemvig

Folmer S. Jønson, matros, Vestergade 37, Lemvig

Niels Pedersen, fisker, Vestergade 40B, Lemvig

Svend Pedersen, fisker, Søndergade 24, Lemvig

Aksel Jacobsen, fisker, Vestergade 39, Lemvig

Martin Tøtt, fisker, Grønnegade 2, Lemvig

Harald Witte, CB Civil Beskyttelse

Kaj Lindeballe Nielsen, CB Civil Beskyttelse

Charles Jørgensen, arbejdsmand, Frederiksberg 8, Lemvig

M. Mortensen, assurandør, Vestergade 40B, Lemvig

Gunnar Bendtsen, arbejdsmand, Birnsvej 3, Lemvig

Gunnar Bendtsen blev ansat i stedet for Svend Pedersen, der en dag i sin frivagt drak sig fuld, så det blev nødvendigt omgåen-

de at afskedige ham. Den 27. oktober 1944 fik borgerværnet endnu en forandring, idet Martin Tøtt, Harald Witte og Kaj Lindeballe Nielsen forlod korpset, og Carl Ejnar Tøt, Strandgade 4, blev ansat. De var alle med, indtil borgerværnet blev nedlagt.

Onsdag 23. maj 1945:

Borgerværnet indstiller sin virksomhed efter 8 mdrs. tje- neste

"Det har været en fornøjelse at kunne uskadeliggøre en række asociale elementer som Sorte-børshandlere og andre Svindlere, der har udnyttet den unormale Situation," udtaler borgerværnets leder, byrådsmedlem J.M. Sodborg⁷.

Vi fik ryddet sådan op blandt sortbørshandlerne, at statsadvokaten kunne sige: *"Jeg tror, Lemvig er vor værste by, efter alle de Forbrydere der er arresteret"*.

Den største sag var ubetinget arrestationen af entreprenør Alfred Haunsdahl fra firmaet "Ring & Beton," som 22. marts 1945 blev anholdt i Nyborg, på vej til København med 20.000 kr. som skulle have været udbetalt til firmaets 150 arbejdere i Lemvig.

Af borgerværnets indberetninger fremgår klart, at cykeltyveri-er hørte til dagens orden.

Dagligt blev en cykel meldt stjålet eller skrækket, men også rationeringsmærker, tøj, sko, spiritus og tobak, samt naturligvis værdigenstande som smykker og penge skiftede tit uventet ejer. Borgerværnet har også bistået befolkningen, når det gjaldt ind-drivning af penge fra usikre logerende, og kredslæge S.J. Knudsen benyttede borgerværnet til efterlysning af unge kvinder, der udeblev fra behandling af smittefarlige kønssygdomme.

Både den 4. og 5. maj var der optræk til selvjustits, selv om borgerværnets samlede styrker patruljerede i byens gader hele natten. I Havnegade blev en kvinde overfaldet af tre personer, der tog kvælertag på hende, mens de klippede håret af hende. I Søndergade trængte nogle unge mennesker ind til en frue, som dog ikke var hjemme, i stedet klippede de håret af nabokonen og en tilfældig kvinde fra Ramme, der var på besøg der⁶.

I de 8 mdr. borgerværnet fungerede, blev der optaget 12-1300 rapporter og foretaget 100 arrestationer.

Takket være et godt samarbejde med dommer Ole Sørensen og den offentlige anklager landsretssagfører A.M. Platz lykkedes det i 99 % af tilfældene at få de anholdte dømt.

Efter befrielsen refunderede justitsministeriet byens udgift på 66.000 kr. til aflønning og drift af det kommunale borgerværn⁸. (Den offentlige anklager A.M. Platz og borgerværnets leder J.M. Sodborg var begge medlem af frihedsrådets lokalkomité i Lemvig).

MODSTANDSBEVÆGELSEN

Søndag 1. oktober 1944:

Modstandsbevægelsen opretter politideling i Lemvig

Kort efter 19. september 1944, hvor tyskerne opløste politikorpsset, gik flere af de afsatte betjente ind i modstandsbevægelsen. Den 5. maj 1945 bestod modstandsbevægelsens politideling i Lemvig af 25 betjente og 15 civile, mange var tidligere tjenestegørende i livgarden. Hertil kom et hjælpepoliti på 12 kvinder. Modstandsbevægelsens politideling blev nedlagt 13. maj 1945, hvor politistyrken tiltrådte.

Søndag 29. april 1945:

Opgøret med de aktive og de passive i politiet

Rigspolitechefen opretter et særligt kartotek⁹ over de "passive" dvs. politimænd, der – uden at være mistænkt for at have virket aktivt til tysk side – omvendt ikke havde været tilsluttet modstandsbevægelsen.

Politileder Niels Chr. Lundberg, Lemvig, indberetter til Einar Hoeck, Politikommandør for Midtjylland hvilke betjente der var tilsluttet modstandsbevægelsen i Lemvig før 29. april 1945, som blev sat som skæringsdato for politiets deltagelse i frihedskampen!

Navn og Tjenestegrad i Politiet

Aktiv i Modstandsbevægelsen

Schneekloth, H. Politimester Lemvig

13-05-1945, ej tilknyttet modstandsbevægelsen

Lundberg, Niels Chr. Overbetjent

01-09-1944 Politileder 01-03-1945

Berthelsen, Jørgen. Kriminalbetjent

01-09-1944 Vicepolitileder 01-03-1945

Spanggaard Mads. Politibetjent

01-03-1945 Gruppetfører/Delingsfører

Andreassen, Christian. Kriminalassistent

01-03-1945 Gruppetfører

Andersen, Ejvind. Reservebetjent
01-03-1945 Menig

Bay, Stephan. Politibetjent
01-03-1945 Gruppefører

Brøndum, N.T. Reservebetjent
01-03-1945 Menig

Christensen, Carl Peder. Landbetjent, Thyborøn
01-03-1945 Gruppefører, Thyborøn

Christensen, Niels Wilbert S. Reservebetjent
01-09-1944 Delingsfører II.

Christiansen, Karl. Politibetjent
01-03-1945 Gruppefører

Dam, Niels Jensen. Overbetjent, Bækmarksbro
01-03-1945 Menig

Frandsen, Niels Peter. Politiassistent
01-03-1945 Menig

Frostholm-Lauritsen, Niels. Reservebetjent
01-03-1945 Gruppefører

Hendriksen, Jens. Reservebetjent
01-03-1945 Menig

Jensen, Chr. M. Reservebetjent
01-03-1945 Menig

Jørgensen, E. Strandbygaard. Reservebetjent
01-03-1945 Menig

Lyngsø, Jens Chr. Politibetjent, Reservebetjent
01-03-1945 Menig

Moesgaard, Svend. Overbetjent, Nr. Nisum
01-03-1945 Gruppefører, Nr. Nisum

Nielsen, Sv. Aage. Reservebetjent
01-03-1945 Menig

Petersen, Victor. Landbetjent, delingsfører
01-03-1945 Interneret i Struer 05-05-1945

Rasmussen, Børge H. Reservebetjent
01-03-1945 Menig

Rasmussen, Folmer S. Reservebetjent
01-03-1945 Menig

Rønn, Henrik. Overbetjent
01-03-1945 Menig

Christensen, Tage. Reservebetjent
Modstandsbevægelsen Skive

Oxbøl, Hans Erik. Reservebetjent
Modstandsbevægelsen Skive

Andersen, A.Aa. Reservebetjent
Ej tilknyttet Modstandsbevægelsen
Hinrichen, A.T. Reservebetjent
Ej tilknyttet Modstandsbevægelsen
Lund, Erik. Reservebetjent
Ej tilknyttet Modstandsbevægelsen
Madsen, A.C. Reservebetjent
Ej tilknyttet Modstandsbevægelsen

Modstandsbevægelsens politideling i Lemvig bestod af 25 betjente og 15 civile under ledelse af Politileder N.C.F. Lundberg og J. Berthelsen. De to stod for udfærdigelsen af anholdelses rapporter til brug ved senere retsopgør.

Byens Politimester var ikke tilknyttet modstandsbevægelsen, idet han under besættelsen havde svært ved at administrere sin tjenstlige omgang med tyskerne. Kort efter befrielsen forlod han Lemvig.

Victor Petersen, landbetjent og delingsfører i politidelingen fra 1. marts til 4. maj 1945, overgik til Politiet i Struer, hvor han straks blev arresteret og sigtet for landsskadelig virksomhed!

Politistyrken i Lemvig efter befrielsen i 1945

BEFRIElsen

Fredag 4. maj 1945 kl. 20:30

- meddeler radio BBC-London, at tyskerne har kapituleret til den engelske Feltmarskal Sir Bernard Law Montgomery på Lüneburger Heide. Kapitulationen træder i kraft lørdag morgen 5. maj Kl. 8:00

Befrielsesdagene bragte en forløsende begejstring og glæde over byen, alle kastede sig om halsen på hinanden og deltog i festlighederne, men da det atter blev hverdag, delte byen sig igen i forhold til dem, der havde samarbejdet, og dem, der havde modarbejdet værnemagten.

I store dele af lokalbefolkningen havde tyskernes tilstedeværelse skabt en indre kraft, som nu skulle frigøres til at retfærdiggøre arrestation af omkring 250 lemmingere, hvoraf de 150 (60 %) blev løsladt i løbet af få dage eller uger, uden at der blev rejst tiltale mod dem!

Tidligt på morgenstunden, den 5. maj opsatte modstandsbevægelsen plakater rundt om i byen, som bestemte udgangsforbud mellem kl. 21 og 6 morgen. Og fra kl. 8 morgen var der forbud mod udskænkning af stærke drikke!

Senere på dagen kom endnu et opråb, som meddelte, at der i løbet af dagen indledes en politimæssig aktion mod en række personer, som af lokalkomiteén for Lemvig og omegn, efter nøje undersøgelse, er udpeget som tilhørende en af følgende fem kategorier:

- Samtlige medlemmer af nazistiske organisationer (DNSAP, Vilfred Pedersens Parti o.l)
- Alle danskere der under en eller anden form er gået direkte i Tysk tjeneste—som medlem af Frikorpsene. Organisationen Todt Tysk politi, som marinevagter el. lign.
- Alle der uden at være direkte ansat under af Tyskerne har optrådt som stikkere.
- De der må befrygtes ellers at blive ofre for privat lynchjustits.
- Tyske krigsforbrydere dvs. de Tyskere der har gjort sig skyldig i umenneskelig (mod Haagkonventionen stridende) optræden under besættelsen.

Lørdag 5. maj 1945 kl. 11:30

- træder modstandsgrupperne i aktion efter at have været i højeste alarmberedskab i godt et døgn

Bevæbnede modstandsgrupper patruljerer i byen og de kommunale forsyningsværker, el- og vandværket i Nygade, gasværket Østerbrogade og vandtårnet, blev sat under bevogtning.

Straks efter at udgangsforbuddet trådte i kraft kl. 21, indleder særlige arrestationsgrupper af bevæbnede modstandsfolk, under ledelse af civilklædte politibetjente, byens største klapjagt på mistænkte landsforrædere og personer der må frygtes at blive ofre for private overgreb.

I løbet af dagen havde modstandsbevægelsen beslaglagt et par rutebiler og nogle private køretøjer til afhentning af de mange landsforrædere.

Fire kvinder anmoder om beskyttelsesarrest af frygt for at blive klippet skaldet og afhentes af modstandsbevægelsen. Andre kvinder, der også havde haft "omgang med tyskere," måtte uanset alder eller klokkeslæt stå til regnskab for modstandsbevægelsen, som i de første 14 dage af maj udgjorde både den lovgivende, dømmende og udøvende magt.

V. Platou, politikommandør for Nordjylland, meddeler modstandsbevægelsens bykommandant, at de internerede under ingen omstændigheder må fremstilles for en dommer, og det er forbudt befolkningen at fotografere de anholdte landsforrædere, og de må ikke føres gennem byen med hænderne i vejret. Spytning, tilråb, stenkast eller lignende må forhindres!

I løbet af 24 timer afhentede modstandsbevægelsens arrestationsgrupper 93 personer.

Heraf løslades 75 uden, at der rejses tiltale. 18 personer idømmes fra bøde til 5 års fængsel.

Piger helt ned til 16-års alderen afhentes uden videre, og selv kl. halvtre om natten måtte kvinder midt i 50-erne følge med til afhøringer i missionshuset.

Inden midnat var de første 36 mistænkte personer afhentet, og arrestationsbølgen fortsatte med uændret styrke frem til sidst på eftermiddagen den 6. maj, hvor man havde interneret 59 mænd og 34 kvinder.

Alle internerede blev ført til missionshuset i Vasen, hvor modstandsbevægelsen havde indrettet et skarpt bevogtet opsam-

lingssted, som i folkemunde straks blev omdøbt til "samlestald." I løbet af det første døgn stuede man næsten 100 kvinder og mænd sammen i de to sale på henholdsvis 100 og 300 m², med 2 x 3 toiletter. Da tyskerne rømmede skolens gymnastiksal i Vasen, kom den også i brug som arrest. OT-barakkerne på Heldumvej og missionshotellet i Østergade blev også anvendt til arrest. Missionshuset i Vasen blev herefter anvendt til kvinder og bevogtet af Politigruppens hjælpepoliti, som bestod af 12 kvinder, fortrinsvis gift med modstandsfolk.

Retsopgøret er i gang. Her bringes en mistænkt landsforræder til afhøring på rådhuset.

Bevæbnede vagter ved Missionshuset i Vasen, forrest vagtkommandør C.A. Lauritsen med maskinpistol under frakken.

Vagtinstruks for Modstandsbevægelsens folk ved Missionshuset

- Vagten ved missionshuset skal bestå af 5 mand, gruppefører er vagtkommandør.
- Vagten placeres ved hovedindgangen med to mand, samt én ved begge sideindgange.
- Det er vagtkommandørens pligt omhyggeligt at instruere vagten, som skal overvåge, at ingen uvedkommende får adgang til bygningen, samt at de fra Politiet afleverede personer ikke forlader bygningen.
- Vagten skal være udrustet med karabiner med to magasiner, vagtkommandøren med maskinpistol med to magasiner.
- Grupperne afløses hver 3. time.

Lørdag 5. maj 1945 afhentede modstandsbevægelsens bevæbnede arrestationsgrupper 93 personer i løbet af 24 timer.					
Internerede personer Dato og Klokkeslæt	5/5 - 45 21:00 - 03:00	6/6 - 45 03:00- 09:00	6/6 - 45 09:00- 15:00	6/6 - 45 15:00- 21:00	Total
Mænd	31	16	11	1	59 = 63%
Kvinder	20	6	8	0	34 = 37%
I alt	51	22	19	1	93 = 100%
Sagen henlagt Pågældende løsladt	45 personer Internering fra 1 til 231 dage	16 personer Internering fra 1 til 111 dage	14 personer Internering fra 7 til 48 dage		75 personer 81% Løsladt
Sagen pådømt ved Underretten Bøde eller Arrest	6 personer fra bøde til 5 års fængsel	6 personer fra bøde til 1 års fængsel	5 personer fra 6 mdr. til 4 års fængsel	1 person idømt bøde	18 personer 19% Dømt

OMGANG MED BESÆTTELSEMAGTEN—ISÆR KVINDER

Modstandsbevægelsen frygtede privat selvjustits overfor de kvinder, der havde haft forhold til tyskerne, i folkemunde kaldet "feltmadrasser."

Fik man fat i en "Feltmadras" blev hun klædt af, hendes hår blev klippet, og hun fik malet store hagekors for og bag. Splitternøgen måtte pigerne gå gennem gaderne til deres hjem¹⁰. Så dramatisk foregik det dog ikke i Lemvig.

1940-1945

53 danske kvinder interneres i Lemvig efter befrielsen, mistænkt for "venskabeligt og fortroligt" omgang med tyske soldater. (Samtlige kvinder løslades uden dom, sagen henlagt).

1945-1947

111 danske mænd anholdes, sigtet for "venskabeligt og fortroligt" omgang med tyske kvinder, bl.a. Fra Flygtningelejren i Rom. (Heraf idømmes 90 fra bøde til fængsel, typisk hæftestraf på 14 dage).

Kort efter besættelsen i 1940

- oplevede man, at adskillige ganske unge piger var meget interesserede i tyske soldater

I Ålborg foretog politiet razzia¹¹ et par aftener og tog alle de piger, som de traf sammen med tyske soldater. De blev kørt på politigården, hvor der blev optaget rapport, hvorefter forældrene kunne hente dem på politigården.

Aktionen bar frugt, antallet af unge piger i selskab med tyske soldater, blev mindre og mindre, men aktionen kom også tyskerne for øre, og fra den tyske kommandant blev der givet politiet meddelelse om, at denne aktion skulle standses – byens "unge damer" skulle sandelig have lov til at komme sammen med de tyske soldater!

Denne afgørelse nåede naturligvis politimester H. Schneekloth i Lemvig, som straks meddeler borgmester N.J. Poulsen, at politiet vil skride skarpt ind overfor borgere der chikanerer unge piger, der ses i selskab med tyske soldater!

Ni dage efter besættelsen¹²

-indleder borgmester N.J. Poulsen byrådsmødet med en tale uden for dagsorden, her gengivet i uddrag:

"Vi må hver især passe vor daglige Gerning og ikke på nogen Måde give Anledning til Gnidning. Den fremmede Indkvartering, vi har her i Byen og hidtil har haft, er oprådt høfligt og korrekt i en hver Henseende, og efter Politimesterens Udtalelse til mig kan jeg godt sige, at der vil blive skredet skarpt ind mod enhver fra vor Side, der viser mindre god Optræden, ikke mindst over for de unge, ja, ganske unge Piger, der undertiden i nogen Grad synes at tilsidesætte de Krav, som Sømmelighed og Ærbarhed paabyder. Vi har heldigvis ikke mange Eksempler paa sligt i vor By. Medlemmerne gav Formanden Tilslutning ved at rejse sig".

Efterfølgende viser historien, at 53 piger blev interneret efter befrielsen i 1945, mistænkt for omgang med tyske soldater (ingen af disse piger blev dog dømt, alle blev løsladt!)

Antal anholdte personer, foretaget af modstandsbevægelsen og politiet 1945-1946.			
Internerede personer	Modstandsbevægelsen 05-05-1945 til 13-05-1945	Politiet 14-05-1945 til 31-12-1946	Total 1945-1946
Mænd	80	95	175 = 71%
Kvinder	50	20	70 = 29%
I alt	130 = 53%	115 = 47%	245 = 100%
Sagen henlagt. Pågældende løsladt	102 = 78%	48 = 42%	150 = 61%
Sagen pådømt v. underretten bøde eller ar- rest	28 = 22%	67 = 58%	95 = 39%

Borgmesteren N.J. Poulsen nåede ikke at opleve samarbejds-politikkens endeligt, idet han døde i 1941. Politimester H. Schneekloth, som dagligt spiste frokost med den tyske kommandant i Lemvig, blev ikke leder af modstandsbevægelsens politideling 1944-45 og blev kort efter befrielsen forflyttet til Svendborg.

16. december 1945 ansættes politimester A. Dueholm.

MODSTANDSBEVÆGELSENS ARRESTATIONSGRUPPER

På de første ni dage efter befrielsen internerede man 130 personer i Lemvig politikreds, først da politiet tiltrådte 14. maj blev de anholdte fremstillet i grundlovsforhør.

Anette Warring, Professor RUC hævder, at det alene var modstandsbevægelsen ansvar, at de internerede blev frihedsberøvet uden deres grundlovssikrede ret til at blive fremstillet for en dommer inden 24 timer¹³.

Af et telegram⁶ fra politikommandør V. Platou til modstandsbevægelsen i Lemvig, dateret 5. maj 1945, fremgår det klart, at internerede under ingen omstændigheder må fremstilles for en dommer!

(Straffelovstillægget af 1. juni 1945 vedr. forræderi og anden landsskadelig virksomhed var endnu ikke vedtaget af folketin- get!).

Mandag 14. maj 1945:

Politistyrken genindtræder i tjenesten under ledelse af Politimester H. Schneekloth.

Justitsministeriet meddeler, at de af modstandsbevægelsen internerede personer overgives til politiet. De pågældende skal inden 24 timer fremstilles for en dommer.

Fremtidige anholdelser foretages ved politiets foranstaltning.

I ni dage sad modstandsbevægelsen på den lovgivende, udøvende og dømmende magt!

FRA PROTOKOLLEN

Torsdag 19. oktober 1944:

Skrædder, Otto Jähne, Lemvig, anmelder tyveri af 4.350 kr

Skrædder Otto Jähne, er for ca. 3 uger siden blevet frastjålet 4.350 kr. af en tidligere logerende.

Jähne opsøger den mistænkte, som nu bor i Randers. Han lover at tilbagebetale beløbet, men da aftalefristen nu er overskredet anmeldes sagen. Borgerværnet i Randers, Aarhus og Kolding kontakter, dog uden resultat. (Politiet blev opløst 19. september, borgerværnet oprettet 27. september og omkring 1. oktober mister O. Jähne 4.350 kr.)

Lørdag 5. maj 1945:

Skrædder, Otto og Christa Jähne, Ågade 17, Lemvig.

Kort før kl. 22:00 den 5. maj 1945 blev ægteparret afhentet af en bevæbnet arrestationsgruppe ledet af politibetjent Stephan Bay og ført til interneringsarrest i missionshuset, Vasen 15. Efter otte dages ophold i det overfyldt missionshus løslades fru Christa Jähne 43 år, uden at der rejses sigtelse. Hendes 45 årige tysk-fødte mand Otto Jähne (dansk statsborger) sigtes derimod for samarbejde med værnemagten og løslades først 9. juli kl. 12:30 efter 64 dages internering. Han havde en del samvær med de tyske soldater i byen og var i en periode ansat i deres kantine, Lemvig Pavillon, Strandvejen 13. Den 16. juli bringer radioen en efterlysning af den 45-årige skrædder Otto Jähne, som er bortgået fra hjemmet i nedtrykt tilstand. Dagen efter findes han død i skoven bag Teglværket. Gravsat Lemvig Kirkegård.

Søndag den 6. maj:

Husassistent, Astrid Rasmussen, Frederiksgade 24, Lemvig

Søndag, den 6. maj kl. 00:15, tre timer efter at modstandsbevægelsen havde indledt arrestationsbølgen, afhentes den 34-årige, gravide husassistent Astrid Rasmussen af en bevæbnet arrestationsgruppe ledet af politibetjent E. Strandbygaard, og et kvarter senere er hun anbragt i interneringsarrest i missionshuset, Vasen 15, sigtet for mistænkelig omgang med tyske soldater. Dagen efter løslades hun kl. 21:05 uden, at der rejses tiltale, dog må hun underskrive et udgangsforbud som gælder frem til 27. maj 1945, hvor det ophæves. I december 1945, føder hun en dreng, som får navnet Max Kiel Rasmussen, mellemnavnet Kiel naturligvis til minde om begivenheden.

245 personer blev anholdt af modstandsbevægelsen og politiet i 1945-1946.

Sigtet iht. straffelovstillægget 1945-46, ang. forræderi og anden landsskadelig virksomhed.

Lov nr. 259 af 1. juni 1945 og Lov nr. 406 af 28. august 1945.

Sagens genstand	Mænd	Kvin- der	Sa- gen hen- lagt	Sagen på- dømt	Total
Anmoder om beskyttel- sesarrest		4	4		4
Omgang med tyskere	4	49	53		53
Besiddelse af tyske efter- ladenskaber	10		4	6	10
Salg til tyskerne	14	1	6	9	15
Arbejdet for tyskerne	19	6	24	1	25
Overtrædelse af prisloven	8	1		9	9
Tjeneste i værnemagten	36		12	24	36
Angiveri til værnemagten	13	7	11	9	20
Truet med værnemagtens indgriben	5		3	2	5
Samarbejdet med besæt- telsesmagten	43		16	27	43
Sympatisør med nazister, DNSAP	16	2	12	6	18
Andet	7		5	2	7
I alt, antal personer	175	70	150	95	245
I alt, andel i pct.	71%	29%	61%	39%	100%

FLYGTNINGE I ROM-LEJREN EFTER BESÆTTELSEN

Mandag 7. maj 1945:

De tyske tropper påbegynder rejsen mod syd

Forladte tyske forsvarsanlæg og depoter skulle bevogtes, efterladte våben og materiel indsamles, minefelter demonteres og værnemagere arresteres og retsforfølges. Hertil kom indkvartering og forplejning af de mange tyske, civile flygtninge, der blev efterladt i barakker og forladte anlæg.

Efter kapitulationen ophørte den almindelige udlevering af forplejning fra de tyske depoter til de i forvejen udmarvede flygtninge, hvilket medførte, at de nu var tvunget til at tigge eller stjæle alle de nødvendige fødevarer uden for indkvarteringerne.

Mandag 14. maj 1945:

Situationsmelding fra borgmester/luftværnschef August Nielsen

Melding til M.D.C.

Ref. Til Melding kl. 17.30

Situationen her er uholdbar.

1460 Flygtninge er fordelt på 15 forskellige Pladser, 13 uden Fødevarer, og vi har ikke tilstrækkeligt med Bevogtningsmandskab.

Sammenbringning til Rom Flyveplads organiseret. Fødevarer tilstede.

Transport påbegyndes Mandag den 14. ds. Kl. 6.30

Luftværnschefen Aug. Nielsen

Søndag 1. juli 1945

- var der 1.405 registrerede flygtninge i Lemvig politikreds

Flygtningene var indkvarteret i beslaglagte skoler og andre offentlige eller private bygninger. Hovedparten af flygtningene befandt sig i de forladte barakker på Rom flyveplads, OT-lejren på Heldumvej i Lemvig, Nr. Nissum Seminarium og barakkerne i Tørring og Thyborøn.

I løbet af sommeren 1945 nedbrød lokale arbejdere de tyske militærbarakker i politikredsen og genopførte dem i Rom med henblik på indkvartering af den stadigt stigende tilstrømning af flygtninge fra andre forlægninger i landet.

Det danske folk forlangte, at disse mange fremmede ikke måt-

te komme i kontakt med den danske befolkning, flygtningene skulle ikke integreres

Samtidig fik den danske befolkning forbud mod at tage kontakt - "fraternisere" - med flygtningene. Flygtningene blev samlet i de forladte tyske træbarakker omkranset af pigtråd og bevogtet af bevæbnede vagter.

Tirsdag 19. juni 1945:

Politimester H. Schneekloth forbyder omgang med tyske flygtninge

"Overordentlige Foranstaltninger

I Medfør af § 7 i Lov Nr. 21 af 4. Februar 1871 forbydes herved alt Samkvem og Forbindelse med internerede tyske Flygtninge samt Sammenstimmen forans Flygtningelejrene, saaledes at Henvendelsen til Flygtningelejrene kun kan ske gennem Lejrens ansvarlige Myndigheder.

Overtrædelse af Forbudet medfører Stafansvar.

Politimesteren i Lemvig Købstad m.v. den 19. Juni 1945

Schneekloth"

Onsdag 25. juli 1945:

Borgmester August Nielsen søger vagtmandskab til flygtningelejren

"Frivilligt CB-Mandskab

Til Bevogtningstjeneste ved de tyske Flygtningelejre antages frivillig CB-Mandskab. Ansøgninger indgives til Luftværnskontoret i Lemvig paa særlige Blanketter, der udleveres fra Luftværnskontoret. Mandskabet aflønnes efter de for CB pligtige gældende Regler.

Luftværnschefen i Lemvig, den 25. Juli 1945.

Aug. Nielsen"

I perioden 15. august 1945 til 18. december 1945 varetog 90 mand vagttjenesten under ledelse af Mads Spanggaard, Lemvig politi. Herefter overtog 2. Batl's 5. kompagni fra Fredericia vagten af flygtningelejren i Rom.

Flygtningelejren i Rom blev oprettet i maj 1945 med 460 flygtninge og nedlagt februar 1948, hvor de sidste 35 flygtninge rejste hjem til Tyskland¹⁵

I sommeren 1946 var der indkvarteret 9.000 flygtninge i Rom-lejren; 4.300 kvinder (48 %), 3.600 børn under 15 år (40 %), heraf 300 forældrelose og 1.100 ukampdygtige mænd (12 %)¹⁶.

1. juli 1945**Fortegnelse over tyske flygtninge i Lemvig Politikreds og deres tyske opholdsprovinser.**

Tyske Provinser	0-6 år drenge	0-6 år piger	6-14 år drenge	6-14 år piger	14årige Drenge og derover	14årige piger og derover	I alt
Danzig	26	25	37	48	40	205	381
Øst Preussen	45	54	73	69	115	382	738
West Preussen	3	3	3	4	10	35	58
Pommern	9	7	13	14	15	92	150
Westfalen	1				1	4	6
Brandenburg	1			3	1	2	7
Hessen					2		2
Bayern						1	1
Mecklenburg		1			1	4	6
Rheinland						2	2
Sachsen				2	3	2	7
Schleswig-Holstein	1				4	4	9
Schlesien						1	1
Hannover	1	1	1	2	5	4	14
Berlin	1	1	4	3	1	13	23
I alt	88	92	131	145	198	751	1405

Antal flygtninge og alder	180		276		949		1405
	0-6 år		6-14 år		over 14 år		
OT-lejren Lemvig	27	20	28	32	62	202	371
Rom flyveplads	51	65	81	89	104	481	871
Thyborøn	10	7	22	24	32	68	163
I alt	88	92	131	145	198	751	1405

Billeder fra flygtningelejren i Rom

FRATERNISERING I ROM-LEJREN

Det var forbudt at fraternisere med fjenden, som i dette tilfælde var de tyske flygtninge.

Fraternisering mellem CB-Vagter og tyske Flygtninge skal forebygges

For Fremtiden undersøges hver enkelt CBers Forhold, før han indkaldes

Men det foregik alligevel – enkelte lod sig friste af en kærkommen adspredelse på den anden side pigtrådshegnet

Danske vagter og omegnens mænd forelskede sig simpelthen i lejrens mange kvinder, og flere par blev senere gift. Der er mange historier, hvor flygtningene er krøbet under hegnet for typisk at mødes med en vagt, eller omvendt har vagten sneget sig ind i lejren i nattens mulm og mørke med stor risiko for at blive arresteret og sigtet for fraternisering med udsigt til et ophold i "Hotel Tremmely."

Fraterniseringssager fra flygtningelejren i Rom 1945-1947

"Skudt i skulderen under Flugtforsøg

En ung arbejdsmand fra Lemvig, forsøgte i går ved 23tiden at skaffe sig adgang til Flygtningelejren. Da han ikke standse for vagtens tilraab, blev der skudt efter ham, hvorved han ramtes i skulderen. Han førtes til Sygehuset i Lemvig. (Han er tidligere flere gange straffet for Fraternisering)."

"Tre Lemvigere paa Besøg i Flygtningelejren

Sodatervagten i Rom anholdt i Aftes ved 22tiden tre Mænd fra Lemvig, der var trængt ind i Flygtningelejren. De blev anholdt da de var i færd med forlade den".

"Mange Fraterniseringssager for Retten i Lemvig

Ved Retten i Lemvig behandlede i Gaar en lang Række Fraterniseringssager, der af Politiet er rejst mod Mænd, som har søgt Forbindelse med kvindelige tyske Flygtninge fra Lejren i Rom ved Lemvig".

I perioden maj 1945 til februar 1948 blev 111 danske mænd anholdt og sigtet for "venskabeligt og fortroligt" omgang med tyske kvinder fra flygtningelejren i Rom

Det var ofte mænd, der under besættelse var forarget over danske pigers fraternisering med tyske soldater, og enkelte unge mænd var efter 5. maj meget tjenstivrige efter at klippe pigerne.

Straffesager afgjort ved retten i Lemvig¹⁷ iht. Lov nr. 259 af 1. juni 1945 om tillæg til borgerlig straffelov angående forræderi og anden landsskadelig virksomhed og Lov nr. 406 af 28. august 1945, samt straffelov § 124 fraternisering.				
Modtaget ved retten i Lemvig	1945	1946	1947	I alt
Landsforrædderriloven Lov nr. 259 af 1. juni 1945 1 Landsskadelig virksomhed 2 Tjeneste i Værnemagten 3 Stikkervirksomhed 4 Samarbejde med Værnemagten	126	10		136 Heraf på-dømt 27 sager
Værnemagerloven Lov nr. 406 af 28. august 1945 Erhvervsmæssigt samarbejde med værnemagten	17	21	24	62 Heraf på-dømt 55 sager
Fraterniseringsloven StrL. § 124 samkvem med internerede Politibekendtgørelse af 19. juli 1945 Fraternisering med tyske flygtninge	4	95	12	111 Heraf på-dømt 90 sager
Retsopgøret i Lemvig incl. flygtningelejren	147	126	36	309 heraf på-dømt 172 / 56%

Byens lovgivende, udøvende og dømmende magt i perioden omkring befrielsen 1945

Ole Sørensen
1892-1973
Dommer, Lemvig
1941 - 1951

August Nielsen
1896-1963
Borgmester
1943 - 1954

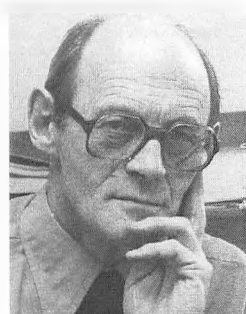
Axel Urth
1885-1980
Bykommandant,
29/8-44 - 13/5-45

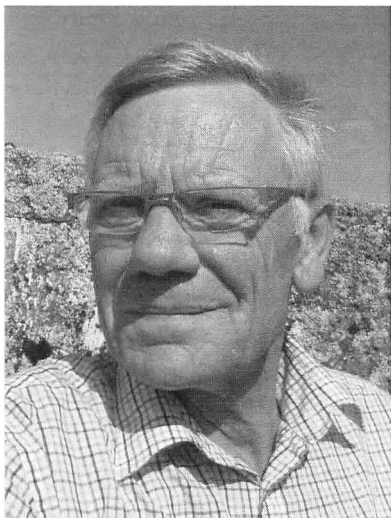
J.M. Sodborg
1894-1960
Borgerværn
1/11-44 til 23/5-45

N. C. Lundberg
1902-1979
Politileder
1/9-44 til 13/5-46

Mads Spanggaard
1916-2001
Vagtschef Rom
15/8-45 til 18/12-45

Ove Urth

Ringkøbingvej 78, Rom
7620 Lemvig
Ove.urth@gmail.com

Født 1946 inden for høreafstand af Sognekirke
malmklokke - altså en "ægte lemviger."

Nærmere bestemt Vasen 2, oven over Importørens Isenkram, nu Skoforretning. I baggården duer, skofabrik, papkasser, skraldespande og rotter.

På 1. sal boede familien Urth i en 2 værelses lejlighed med kakkelovn i stuen og koldt vand i hanerne.

I 1953 flyttede de oven for bakkerne til de nyopførte boligblokke i Vesterled.

Efter endt skolegang kom han i lære som møbelsnedker og derefter dragon i Holstebro, job på bl.a. Lemvig Ungdomsgård, Klinkby Skole og institutionsleder af Holstebro Montageværksted.

Kendt som socialdemokrat, heraf 16 år i Lemvig Byråd.

Noter og statistik de næste tre sider >

MODSTANDSBEVÆGELSEN I LEMVIG 1945

I Lemvig lykkedes det at samle, bevæbne og uddanne omkring
140 modstandsfolk inden befrielsen
Ove Urth 2013

LOKALAFDELING AF FRIHEDSRÅDET 8 mand

29-08-1944 til 15-08-1945

-at organisere modstand mod tyskerne på alle områder

Arthur M. Platz, *Frit Danmark. Aksel Kjeldgaard*, *Ringens.*

August Nielsen, *Borgmester (C).* **Axel Urth**, *Bykommandant.*

Erik Skeller, *Frit Danmark. J.M. Sodborg*, *Byrådet (A).*

Jacob Busk, *Frit Danmark. Niels Chr. Lundberg*, *Politileder.*

OPERATIVE KOMMANDO 100 mand

01-09-1944 til 15-08-1945

-at rekruttere, uddanne og bevæbne modstandsfolk

Axel Urth og **Svend Breddam**

I. DELING 20 mand

-efterretningstjeneste, våben- og sabotageuddannelse

Knud Imer - 3 Grupper / 21 mand

II. DELING 20 mand

-efterretningstjeneste, våben- og sabotageuddannelse

Niels Wilbert Christensen - 3 Grupper / 21 mand

III. DELING 20 mand

-efterretningstjeneste, våben- og sabotageuddannelse

Tom Borgen - 3 Grupper / 19 mand

IV. DELING 40 mand

-efterretningstjeneste, våben- og sabotageuddannelse

Helge Balle - 6 Grupper / 27 mand +hjælpemandskab / 12 mand

Terrænsportsafdeling opr. 1942-43

*Bendix Madsen, Knud Imer, Tom Borgen, Svend Kirkegaard,
Helge Balle*

POLITIDELING 40 mand

01-09-1944 til 13-05-1945

-at rekruttere, uddanne og bevæbne modstandsfolk

Niels Chr. Lundberg og **Jørgen Berthelsen**

V. DELING 40 mand

-efterretningstjeneste, våben- og sabotageuddannelse

Mads Spanggaard - 5 Grupper / 35 mand

KOMMUNALT BØRGERVÆRN 15 mand

01-11-1944 til 23-05-1945

-at sikre ro og orden

J.M. Sodborg - Byrådet ansætter 14 mand

BEVOGTINGSSTYRKER (CB) 90 mand

15-08-1945 til 18-12-1945

-bevogtning af internerede personer, forladte tyske anlæg mv. herunder Flygtningelejren i Rom

Mads Spanggaard - Luftværnschefen antager ca. 90 mand

OPLANDSGRUPPER 70 mand

Organiseret successiv 1944-1945

-efterretningstjeneste, våben- og sabotageuddannelse

12 grupper / 60-70 mand

Flygtningelejren i Rom, Belægningsstatistik april 1945 til marts 1948

Flygtningelejren i Rom blev oprettet i maj 1945 med 460 flygtninge og nedlagt 28. februar 1948, hvor de sidste 35 flygtninge rejste hjem til Tyskland.

I 1945-48 var der i perioder indkvarteret op til 9.000 flygtninge i Romlejren.

Flygtningestatistik, Romlejren:

De første tyske flygtninge ankom til Rom Flyveplads i marts 1945.

Ved befrielsen i maj 1945 var flygtninge antallet i Rom ca. 460. I løbet af sommeren indrettes de forladte træbarakker på Rom Flyveplads til Flygtningelejr og her indkvarteres yderligere ca. 1.100 flygtninge som opholdt sig i tyske forlægninger i henholdsvis OT-Lejren Lemvig, Thyborøn, Tørring, Skalstrup, Nissum, Gudum, Resen, Humlum og Oddesund.

Lokale arbejdere nedbrød de tyske militærbarakker i området og genopførte dem i Rom, med henblik på indkvartering af den stadig stigende flygtningetilstrømning fra andre forlægninger i landet.

Det samlede antal flygtninge i Romlejren var i sommeren 1946 ca. 9.000 mennesker, dobbelt så mange fremmede som der var indbyggere i Lemvig købstad!

Noter

- 1: Henrik Stevnsborg, professor Københavns Universitet © Politi 1682-2007 S110
- 2: Kilderne om tyskernes razzia er hovedsagelig fra de tre politibetjente M. Spanggaard, J. Berthelsen og N. Dams erindringer © Lokalhistorisk Arkiv, Lemvig Bibliotek
- 3: Byrådets Forhandlingsprotokol, KK15 101/21 © Lemvig Købstadsarkiv, Rådhuset
- 4: Sognerådet Lomborg-Rom, LK 660 101/2 © Lemvig Købstadsarkiv, Rådhuset
- 5: Bent Baagøe Anthonisen 2011. © Fæstningsværker fra Nymindegab til Thyborøn
- 6: Retsopgøret efter 1945, B-407 I+II. © Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg
- 7: Lemvig Social-Demokrat 23. maj 1945. © Lokalhistorisk Arkiv, Lemvig Bibliotek
- 8: Hovedkontokort Lemvig 1869-1970 KK15 132/41 © Lemvig Købstadsarkiv, Rådhuset
- 9: Retsopgøret efter 1945, B-407 I+II. © Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg, og Henrik Stevnsborg, Professor Københavns Universitet © Politi 1682-2007 S118
- 10: Johannes Brøndsted og Knud Gedde. © Danmark under Besættelsen S504.
- 11: Det stod ikke i Avisen 1945 © Aalborg Stiftstidende S16
- 12: Byrådsmøde i Lemvig 18. april 1940. © Lemvig Folkeblad
- 13: Anette Warring, Professor RUC. © Tysker Piger under besættelse og retsopgør. S163.
- 14: Politikommandør for Nordjylland: V. Platou var far til den navnkundige H. Platou som blev henrettet i Ryvangen 1945. Det stod ikke i Avisen 1945 © Ålborg Stiftstidende S192
- 15: Ove Urth © Fra Flyveplads til Flygtningelejr Rom 1940-1948
- 16: Flygtningelejren i Rom 1945-1948 OX 2D © Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg
- 17: Kriminalretten i Lemvig B-371 1941-1946 © Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg

Dybe-Ramme Kommunes Vagtværn 1944-45

*Om små og store synder under besættelsen
Af Kristian Præstegaard*

POLITIET ARRESTERES

Det politiske parti Enhedslisten skriver i sit principprogram, at politiet skal nedlægges. Langt de fleste af os har nok den opfattelse, at dette ønske er urealistisk og helt uforeneligt med et moderne samfund. Vi vil mene, at der vil opstå kaos i et samfund uden politi.

Ikke desto mindre havde vi i Danmark ikke noget politi mod slutningen af den tyske besættelse under 2. verdenskrig.

Den 19. september 1944 havde tyskerne fjernet politiet. Danmark var derfor uden politi frem til befrielsen den 5. maj 1945. Altså godt 7 måneder senere.

Da Tyskland besatte Danmark i april 1940, var man fra tysk side interesseret i at have et rimeligt forhold til den danske befolkning. Det betød, at regeringen blev siddende, og at folketinget fortsatte med at fungere som hidtil. Politikerne besluttede også, at det danske politi skulle samarbejde med den tyske besættelsesmagt.

Efterhånden fik den danske befolkning dog en mere fjendtlig indstilling til den tyske besættelsesmagt. Denne utilfredshed førte til strejker og andre former for civil ulydighed. Den 29. august 1943 besluttede regeringen at træde tilbage. Frem til befrielsen var Danmark derfor underlagt det tyske udenrigsministerium, og landets overordnede administration blev varetaget af ministeriernes departementschefer.

Modstandsbevægelsens sabotageaktioner mod tyskerne tog kraftigt til i løbet af 1944. Tyskerne gengældte sabotage med modterror. Det danske politi var ikke længere så samarbejdsvilligt som tidligere. Den 19. september 1944 gennemførte tyskerne derfor en aktion, hvorved politiet blev afsat. Af en samlet styrke på 10.000 mand blev 2.000 arresteret og sendt til tyske koncentrationslejre. Langt de fleste slap væk, fordi modstandsbevægelsen havde fået nys om tyskernes planer.

Danmark var nu i en situation, hvor der ikke var nogen myndighed til med magt at gribe ind over for små og store lovovertrædelser. Samtidig var der mangel på en lang række varer. Der var derfor stor risiko for en voldsomt stigende kriminalitet. Hvad skulle de centrale og lokale myndigheder foretage sig i denne situation? Hvad skulle departementscheferne, amtsrådene, byrådene og sognerådene gøre?

CIRKULÆRET AF 11. OKTOBER 1944

Både fra dansk og fra tysk side blev man hurtigt klar over, at situationen var uholdbar. Tyskerne prøvede ved flere lejligheder at få de danske myndigheder til at reorganisere politiet. Det blev dog aldrig til noget, da man fra dansk side stillede som betingelse, at de politibetjente, der var blevet sendt til tyske koncentrationslejre, blev frigivet og ført tilbage til Danmark.

Først da tyskernes øverstbefalende i Danmark, Dr. Werner Best, blev inddraget i forhandlingerne med de danske myndigheder, skete der noget. Werner Best var i modsætning til nogle af sine underordnede tilhænger af samarbejde med de danske myndigheder. Han ville helst undgå konfrontationer og var derfor villig til at imødekomme nogle af de danske ønsker.

Justitsministeriet kunne derfor den 11. oktober 1944, efter aftale med tyskerne, udsende cirkulære nr. 231, der fastsatte reglerne for oprettelse af kommunale vagtværn.

Ifølge cirkulæret skulle alle bymæssige bebyggelser med over 2.000 indbyggere etablere et vagtværn. I kommuner med mindre bebyggelser var det en frivillig sag, om man ville oprette vagtværn. Vagtværnets leder skulle udpeges af borgmesteren/sognerådsformanden, der også skulle føre tilsyn med vagtværnet.

Vagtværnets opgave var ifølge cirkulæret primært at forhindre forbrydelser som drab, brandstiftelse, tyveri, afpresning, overfald, hærværk og sædelighedsforbrydelser. Vagtværnet skulle også skride ind over for sortbørshandel på gade og vej. Vagtværnet havde desuden myndighed til at anholde personer og føre dem til en arrest eller bringe dem for en dommer.

Borgmesteren/sognerådsformanden skulle forsyne vagtværnets medlemmer med et legitimationskort med fotografi samt et særligt armbind og eventuelt en uniformskasket. De skulle desuden have udleveret en lygte, en fløjte og en stav.

VAGTVÆRNET I LEMVIG

Når man læser beslutningsprotokollen for byrådet i Lemvig Kommune, der på det tidspunkt bestod af Lemvig by og Nr. Lem, bliver man hurtigt klar over, at man var bekymret for, hvad der kunne ske i en by uden politi. På det ordinære møde den 26. september 1944 har byrådet derfor en drøftelse om oprettelse af et kommunalt vagtværn, hvor man beslutter at indkalde erhvervsorganisationer, tjenestechefer og dommeren til et møde på Industrihotellet dagen efter.

Samme dag, som man har mødet med organisationer, chefer og dommeren, afholder byrådet et ekstraordinært møde, hvor man beslutter at oprette et kommunalt vagtværn. Overlærer J.M. Sodborg, der i øvrigt også er byrådsmedlem, bliver ansat som leder af vagtværnet, og det overlades til ham at ansætte det fornødne mandskab.

Allerede den 27. september har man i Lemvig besluttet at oprette et kommunalt vagtværn. Det sker altså 14 dage før justitsministeriets cirkulære udsendes, hvilket dokumenterer den bekymring og usikkerhed, der har været. Kommunen påtager sig frivilligt en ekstra udgift, idet politiet jo blev betalt af staten.

DYBE-RAMME KOMMUNES VAGTVÆRN

I Dybe-Ramme Kommune var der ingen bebyggelser med over 2.000 indbyggere. Kommunen havde derfor ikke pligt til at oprette et vagtværn. Selv om det altså var frivilligt, om man ville have et vagtværn, træffer sognerådet i Dybe-Ramme Kommune på sit møde den 16. november beslutning om dets oprettelse.

Ifølge sognerådets protokol udpeges følgende personer til at gøre tjeneste i vagtværnet: Chauffør Chr. Peder Nielsen (leder), kommis Andreas Krarup, landbrugsmedhjælper Gunnar Gjervig, landbrugsmedhjælper Holger Madsen og landbrugsmedhjælper Poul Lyne Hansen. Sognerådsformand Chr. Søndermark havde i henhold til ministeriets cirkulære til opgave at føre tilsyn med vagtværnet.

Chauffør Chr. Peder Nielsen skulle altså være leder af vagtværnet. C.P. Nielsen har efter krigen været kendt af mange på Lemvigegnen, især i den vestlige del, da han i en lang årrække var lagerforvalter på Ramme Trælasthandel og derved kom i kontakt med mange mennesker. I min barndom i Ramme blev han i øvrigt altid omtalt som: "Nielsen o æ Central." Hans kone var

centralbestyrer for Jysk Telefon.

Når vi har kendskab til, hvad vagtværnet i Dybe-Ramme har lavet, skyldes det, at C.P. Nielsen har fået udleveret en protokol, hvori han omhyggeligt har beskrevet hver enkelt opgave, som vagtværnet har udført. Når man læser protokollen, kan man ikke undgå at bemærke, at der er sket udskiftninger i vagtværnets personale. Nogle er trådt ud, og andre er kommet til. Det fremgår også, hvis man sammenholder billedet på én af de følgende sider med den personkreds, som blev udpeget af sognerådet.

Dybe-Ramme Vagtværns leder C.P. Niensens legitimationskort

VAGTVÆRNETS FØRSTE OPGAVER

Den 6. december 1944 overdrager sognerådsformand Chr. Søndermark den autoriserede protokol til vagtværnets leder C.P. Nielsen, hvorefter vagtværnet kan træde i funktion

C.P. Nielsen får sin første opgave den 12. december. Han beskriver sagen således:

"Chr. Husted, Ramme har anmodet vagtværnet om at foretage en afhøring hos P. Nielsen Knorborg, da Husted mener, at ovennævnte har taget én af hans gæs. Undertegnede har i aften væ-

ret hos Knorborg, men han siger, at han ingen har taget, men har for en tid siden meldt sagen til sagfører Brodersen, Lemvig.

Jeg talte derefter med Husted, og de havde meldt det til sagfører Platz, Lemvig, og de skal i retten den 20.ds. og efter det, er der ikke mere at foretage i denne sag af vagtværnet."

C.P. Nielsen tilføjer senere i protokollen:
"Efter retten i Lemvig vandt Knorborg sagen, og Husted skal betale en bøde."

Som vi senere skal se, var denne sag ikke typisk. Vagtværnet blev inddraget i mange tilsvarende sager, men de blev i langt de fleste tilfælde ved vagtværnets medvirken løst i mindelighed. Når Husted og Knorborg begge havde kontaktet en sagfører, skyldtes det formodentligt, at de ikke kunne se andre muligheder. Der var ikke et politi, som man kunne melde sagen til, og vagtværnet var endnu ikke etableret. Derfor var advokaten, som det jo hedder i dag, den eneste mulighed, de kunne få øje på.

Vagtværnets første sag er for mig en væsentlig kilde til dokumentation af, at Dybe-Ramme Sogneråd traf en rigtig god beslutning, da man valgte at oprette et vagtværn. Man havde etableret en institution, som folk kunne henvende sig til, hvis man var blevet forulempet.

Der er nok heller ingen tvivl om, at vagtværnet alene ved sin eksistens var med til at reducere antallet af forbrydelser.

CYKELTYVERIER

C.P. Nielsen har i sin protokol skrevet rapport i forbindelse med 58 sager. Heraf vedrører 38 sager tyveri, og næsten halvdel af tyverierne drejer sig om tyveri af cykler. Andre sager drejer sig om tyveri af ure, madvarer, beklædningsgenstande, penge, rationeringsmærker o.a.

Man må huske på, at der var mangel på mange ting mod slutningen af 2. verdenskrig. Cyklens betydning som transportmiddel var øget betydeligt, da der ikke blev købt nye biler, og mange personbiler var klodset op, fordi der var mangel på benzin samt dæk og andre reservedele. Da det samtidig var svært at skaffe nye slanger og nye dæk til cyklen, når de gamle var slidt op, har man her nok en stor del af forklaringen på, at mange blev fristet til at stjæle en anden mands cykel.

I Dybe-Ramme kommer det så vidt med cykeltyverier, at

vagtværnet bliver indblandet i en sag om organiseret cykeltyveri med henblik på videresalg af de stjålede cykler.

Den 23. april 1945 beskriver C.P. Nielsen denne sag således: *"Edv. Petersen (medhjælper i vagtværnet) kom til Ramme, at murerm. Fjordside har anmeldt at hans lærlings og egen cykel var stjålet, og de troede at kunne finde manden, og fik anvisning fra Houe Borgerværn på at kunne finde manden, som mentes at have flere cykler, som var stjålet."*

Sagen omtales igen i protokollen den 3. maj 1945. C.P. Nielsen skriver: *"Edv. Petersen og Asger Kristensen (begge fra vagtværnet) har i dag afhentet en cykel i Grobsgaard, som af Kristian Thomsen, Ramme var købt af en udlænding, og som tilhørte Fjordside, Bonnet. Envidere har de afhentet en cykel i Nr. Kastberg, Dybe, som Hartvig Mortensen havde købt af en udlænding, og som tilhørte Fjordside, Bonnet."*

Der findes ikke oplysninger i protokollen om andre cykler, som den pågældende udlænding har stjålet og solgt. Der er heller ikke noget, der tyder på, at man har forsøgt at pågribe udlændingen for at få ham straffet for tyverierne. Det har sikkert været alt for besværligt, så man nøjes med at afbøde virkningerne af tyverierne.

På denne måde ligner denne tyverisag de andre cykeltyverier, C.P. Nielsen beskriver. I nogle tilfælde opklares cykeltyverierne efter undersøgelser, forhør og samtaler med folk. I andre tilfælde må man nøjes med at registrere, hvad der er sket.

Når et cykeltyveri blev opklaret, sørgede C.P. Nielsen for at cyklen blev leveret tilbage til den rette ejermand. Andet skete der ikke.

Man fandt det ikke formålstjenligt at straffe den form for lovovertrædelser, selv om det at miste sin cykel var et langt større tab, end det ville være i dag.

NYTÅRSAFTEN 1944/45

Tyveri var ikke den eneste form for forbrydelse, som Dybe-Ramme Kommunes vagtværn måtte tage sig af. Inden vi tager et kikk på disse andre former for kriminalitet, skal vi dog lige se, hvad der foregik i Ramme nytårsaften 1944/45.

Dybe-Ramme Kommunes Vagtværn. På billedet ses fra venstre: Hans Poulsen, C.P. Nielsen, Leo Pedersen, Johannes Josefsen, Gunnar Stigaard, Sigfred Lauridsen, Evald Grøndahl.

C.P. Nielsen beretter således:

"Efter en samtale med Søndermark (sognerådsformanden) foretog Asger Kristensen og undertegnede en tur i byen fra kl. 10 til kl. 12 (kl. 22 til kl. 24 ville vi skrive i dag), men kl. 12 foretog Den tyske værnemagt så kraftige skydninger fra højen, ved Øster Høj, at mange af vinduerne i husene i Ramme faldt ud. Vi mente, at det var bedst at gå vagt i byen, Andreas Krarup og Gunnar Gervig blev pr. telefon tilkaldt, og vi fire gik da vagt i byen til kl. 6 morgen. Kl. ca. 12½ henvendte Fr. Nielsen sig til os, hvad han skulle gøre, da alle vinduerne hos Arnold Albertsen var ude, og han var udrejst. Vi lovede, at vi skulle passe godt på."

Lidt længere nede på siden i protokollen (dog underskrevet af C.P. Nielsen) anføres følgende med en anden skrift:
"Vi blev anholdt af tyskerne kl. 6 om morgenen. De ville da skyde os, men vi blev sat fri, da vi havde vores legitimation."

Fhv. smedemester Erik Pedersen, Ramme er født i 1926. Han var altså 18 år, da tyskerne på det nærmeste bombarderede Ramme by. Han husker klart denne nytårsaften, selv om der er gået 67 år.

Erik Pedersen oplevede begivenheden på nærmeste hold. Han fortæller, at tyskerne den frostklare aften slæbte materiel tværs over markerne fra Bjerregaard til gravhøjene ved Øster Høj. Da

de havde fået materiellet placeret mellem højene, startede det voldsomme skyderi, der var så kraftigt, at adskillige af husene på Strøggade fik ruderne blæst ind.

Erik Pedersen kan huske, at selv i Algade var der huse med sprængte ruder. Blandt andre havde Koustrups hus, det gule hus med 2 etager, som ligger 500-600 meter fra "kanonstillingen" flere sprængte ruder.

Mon ikke tyskernes voldsomme adfærd med nytårsskyderi, anholdelser og særdeles alvorlige trusler skyldtes, at de havde indtaget lidt rigeligt af "de våde varer".

SORTBØRSHANDEL

Kort efter 2. verdenskrigs udbrud begyndte der at blive mangel på forskellige varer. Der blev derfor indført rationering, hvilket betød, at den enkelte husstand kun kunne købe en fastsat mængde af de rationerede varer. Benzin og kul var blandt de første varer, der blev rationeret. Senere fulgte bl.a. sukker, smør, brød, mel, margarine, kaffe, te og sæbe. Oksekød og svinekød blev ikke rationeret. Det samme gjaldt cigaretter. I løbet af krigen faldt forbruget af disse varer dog betydeligt på grund af mangel i butikkerne.

Rationeringen fungerede på den måde, at hver husstand fik udleveret et antal rationeringsmærker afhængig af husstandens størrelse. Når man købte smør, skulle man aflevere et smørmærke sammen med pengene, og tilsvarende når man købte sukker, brød osv.

Ulovlig handel med mangelvarer, rationerede varer og rationeringsmærker blev kaldt sortbørshandel.

Vagtværnene havde ifølge vagtværnscirkulæret pligt til at gribe ind over for sortbørshandel på gade og vej.

C.P. Nielsen beskriver nogle få sager, hvor der er tale om sortbørshandel. Her skal medtages én fra den 30. januar 1945. C.P. Nielsen skriver:

"Der blev ringet fra Edv. Petersen, Bonnet (medlem af vagtværnet), om vi ville sende 2 mand til Bonnet, da Lemvig Vagtværn havde ringet, at der kom 2 mand fra Lemvig Vagtværn til Bonnet, og de ville have 2 mand fra Ramme til at være sig behjælpelige med at tage nogle sortbørsfolk i Bonnet, og da Edv. Petersen og Charles Møller kendte nævnte herre så godt, var de ked af at være med til det."

Andreas Krarup tog til Bonnet, hvor han mødte vagtfolkene fra Lemvig. Sammen foretog de anholdelse af 2 mand, der begge blev sigtet for sortbørshandel. Den ene fik dog straks lov til at tage hjem igen, skriver C.P. Nielsen i protokollen.

Det er svært for os, der ikke har oplevet besættelsen, at forstå, hvad den almindelige dansker mente om handel uden om butikker med mangelvarer og rationerede varer. Jeg er tilbøjelig til at tro, at det blev accepteret, blot omfanget ikke var for stort, og der ikke var tale om stjalne varer.

Vi ser også, at Edv. Petersen helst ikke vil deltage i anholdelsen af de 2 sortbørshandlere, da han kendte dem godt. Hvorfor vil han ikke det? Vi ved det ikke. Vi kan kun gætte.

TYSKERTØSEN

Unge danske piger, der var kærestes med tyske soldater, blev nedsættende kaldt tyskertøse. Ofte blev der brugt endnu mere krænkende betegnelser om dem. De fleste så ned på disse piger, nok fordi man syntes, at deres adfærd krænkede den nationale stolthed.

C.P. Nielsen beskriver én sag, der vedrører en såkaldt tyskertøs.

Mandag den 22. januar 1945 får C.P. Nielsen anmeldelse om, at nogle karle søndag aften var taget til Ø. Høj. De var gået op på loftet, hvor de havde taget fat i tjenestepigen. De slæbte hende ned ad trappen og ud i gården, hvor de rullede hende i sneen.

C.P. Nielsen får oplyst navnene på de 12 karle, der havde været til stede på Ø. Høj. Han sender et brev til hver enkelt af de skyldige, hvori de får besked om at møde på Ramme Skole den følgende mandag aften kl. 8.

Om mødet på Ramme Skole mandag den 29. januar skriver C.P. Nielsen følgende:

"Tilstede fra vagtværnet var Asger Kristensen, Andr. Krarup og Chr. Nielsen. Efter en samtale med samtlige karle, som alle havde været til stede omtalte aften, var de klar over, at det var en ulovlig affære, de havde været med til. De fik pålæg om ikke at være på Stationen om søndag aften, og så vidt mødet indgik de hver enkelt på at give pigen en skilling for hendes ødelagte tøj."

Jeg kender ikke den nøjagtige forklaring på, at karlene fik forbud mod at være på Ramme Station. Jeg gætter på, at den tem-

melig store ventesal, der på dette tidspunkt var på stationen, var et samlingssted for unge mennesker om søndagen.

Hvis en tilsvarende sag i dag var blevet meldt til politiet, ville man i det mindste have sendt nogle af de unge karle i retten, hvor de var blevet idømt en bøde, eller det der var værre, for vold.

C.P. Nielsen og hans kolleger i vagtværnet vælger en anden løsning. De slæber ikke karlene i retten. De viser dog helt tydeligt, at de tager sagen alvorlig. De pålægger karlene, at de skal yde pigen erstatning. Desuden får de som straf, at de i en periode ikke kan være sammen med andre unge søndag aften.

Når vagtværnet vælger denne løsning, skyldes det sikkert, at det under besættelsen var besværligt at få en sag for retten. Måske har man også tænkt, at det ville være en straf for pigen, hvis sagen kom for retten. Her ville hun jo netop blive udsat for hånlige beskuelse fra offentlighedens side.

Den løsning på sagen, der blev fundet, var sikkert den bedste for begge parter.

ANDRE SAGER

C.P. Nielsen beskriver en lang række mindre lovovertrædelser. Der er en sag om indbrud i Ramme Stations pakhús, hvorfra 2 kasser æbler er stjålet. Man mistænker nogle tyske soldater, som naturligvis nægter, og så sker der ikke mere i denne sag. C.P. Nielsen får anmeldelser om tyveri af ure, sko, en radio og mindre pengebeløb. I nogle tilfælde opklares sagen, og de bestjålne får deres effekter tilbage. I andre tilfælde konstaterer man, at man ikke kan komme videre med sagen.

Der er også flere eksempler på sager, hvor C.P. Nielsen må skrive en rapport, som sendes til et forsikringsselskab. Det er tilfældet i en sag om tyveri af skinker fra bødker Kreilgaards røgeri. Der er også tale om en forsikrings sag i forbindelse med, at sypige Marie Nielsens hund havde bidt én af Rigmor Thomsens drenge. C.P. Nielsen skriver således:

"De havde fået en attest fra lægen, at der var mærke af biddet. Marie Nielsen var villig til at gøre sin forsikring underretning om det skete, da Rigmor Thomsen forlangte en udbetaling af 91 kr. for tøj, salve og svie og smerte."

Den 21. januar 1945 var vagtværnet indblandet i en sag, som nok har givet anledning til en del morskab blandt de besættelses-

plagede Rammeboere. C.P. Nielsen skriver følgende i vagtværnets protokol:

"Kl. 10.30 blev vagtværnet tilkaldt pr. telefon til Ramme Station, hvor en herre og en dame lavede uroligheder. Damen var så død-drukken, at hun ikke kunne klare sig selv. Så blev vi enige om at afvente togets ankomst og så få dem med toget til Lemvig. Herrens navn er Kay Madsen, Karlsrunder. Damens - frk. A. Jensen, Møllegade 3, Aalborg."

Kay Madsen og frk. A. Jensen kommer åbenbart med toget, men kort tid efter fortsætter sagen. C.P. Nielsen skriver:

"Kl. 11.50 blev der ringet fra Edv. Petersen, Bonnet (medhjælper i vagtværnet), at han havde fundet en dame, som var faldet af toget ved Bonnet Station, og hvad han skulle gøre med hende. Og efter hans oplysninger var det samme frk. Jensen. Han fik da ordre til, at telefonere efter Falck og så få hende til Lemvig, enten på rådhuset eller et hotel."

Allerede den 24. januar følger C.P. Nielsen op på denne sag. Han skriver således:

"Er kommet en regning fra Falck, Holstebro for kørsel med Addy Jensen, Aalborg fra Bonnet til Lemvig Rådhus. 16 km. a 0,90 14,40 kr. Jeg skrev et brev til Aalborg og bad hende sende pengene inden 5 dage, da vedkommende dame har selv råd til at betale."

C.P. Nielsen tilføjer senere i protokollen: *"Pengene er ankommet og betalt til Falck."*

Her som andre steder i protokollen ser vi, at C.P. Nielsen er en mand, der vil have orden i pengesagerne. F. eks. skriver han flere gange:

"Lønninger udbetalt hertil." Altså har vagtværnets mandskab fået udbetalt løn til den pågældende dato.

BEFRIELSEN

Om aftenen den 4. maj 1945 får den danske befolkning som bekendt meddelelse om, at de tyske tropper i Danmark har overgivet sig. Det betyder, at de tyske soldater begynder at forlade landet.

Der var forholdsvis mange soldater i Ramme. Så vidt jeg har kunnet få oplyst, havde tyskerne en form for hovedkvarter på Rammegaard. Der var stationeret soldater på mange gårde og i flere huse i byen. De Gamles Hjem havde tyskerne også overta-

get. De beboere, der var på stedet, havde fået ophold andre steder, for at tyskerne kunne benytte bygningen til kvarter for deres soldater.

I løbet af den 5. og den 6. maj forlader tyskerne De Gamles Hjem. I den forbindelse bliver vagtværnet nødt til at træde til. C.P. Nielsen skriver søndag den 6. maj følgende i protokollen: *"Om eftermiddagen kl. 3 overtog vi vagten ved De Gamles Hjem i Ramme, da tyskerne havde forladt det og civilbefolkningen foretog undersøgelser på egen hånd, og da det var forbundet med livsfare, foretog vi afspærring og vagt. Jeg var med dr. Kjeldgaard i Lemvig med frk. B.T. og fru N.H.(navne udeladt af diskretions hensyn) til aflevering til modstandsbevægelsen "*

Længere nede i protokollen også dateret den 6. maj, har C.P. Nielsen denne kommentar:

"Vi fandt nogle ledninger, som var tilsluttet landminer, og havde én trådt i en sådan ledning, var hele Ramme by blevet ødelagt". Besættelsen kunne dermed have fået en temmelig dramatisk afslutning i Ramme.

Jeg har spurgt fhv. smedemester Erik Pedersen, der som tidligere beskrevet oplevede de tyske soldaters voldsomme skyderier nytårsaften 1944/45, om han ved, hvilken form for ammunition soldaterne benyttede den pågældende aften. Han svarede mig, at det vidste han ikke, men at han var tilbøjelig til at tro, at de brugte landminer. Altså netop den form for ammunition, som ifølge C.P. Nielsen kunne have ødelagt hele Ramme by.

C.P. NIELSEN

Vagtværnet fortsætter sit arbejde nogle få dage efter besættelsens ophør. C.P. Nielsen beskriver to sager den 8. maj og tre den 10. maj. Derefter skriver han på den eneste side i protokollen, der ikke er dateret:

"Hermed er kapitlet slut, og betjente er kommet på plads."

Da vi må formode, at betjentene er kommet på plads over alt i landet mellem den 10. og den 15. maj, havde vi i Danmark en periode på næsten 8 måneder uden politi. I stedet havde man vagtværn, der vel helt rimeligt kan betegnes som politi uden politimæssig uddannelse.

I Dybe-Ramme Kommune valgte sognerådet de personer, der skulle indgå i vagtværnet, den 16. november 1944. Den første opgave under C.P. Niensens ledelse får vagtværnet den 6. decem-

december. Vagtværnet fik altså en funktionsperiode på godt 6 måneder. En periode der i mine øjne må have stillet meget store krav med hensyn til beslutsomhed, diplomati og indfølelse.

Når man læser protokollen, får man indtryk af en leder, der fulde havde disse egenskaber, og som samtidig var i stand til at trække grænsen således, at både den forurettede og den, der begik lovovertrædelsen, fandt afgørelsen rimelig.

C.P. Niensens datter, Annelise Andreasen, har fortalt mig, at tyskerne i 1944 overtog familiens lejlighed. De blev simpelthen sat på gaden. Tyskerne skulle bruge lejligheden, fordi de havde et lager ved siden af.

Den sidste del af krigen boede familien i en mindre loftslejlighed, som dyrlæge Krogh indrettede i sit hus og stillede til rådighed.

Bl.a. på grund af denne hændelse havde C. P. Nielsen meget lidt til overs for tyskerne. På denne baggrund er det endnu mere beundringsværdigt, at han kunne bevare roen og udvise det nødvendige diplomati.

C.P. Nielsen arbejdede, indtil han blev pensioneret, på Ramme Trælasthandel, hvor han var lagerforvalter. Jeg er overbevist om, at han havde været en meget kompetent politibetjent, hvis han i stedet for havde valgt denne gerning. C.P. Nielsen døde i 1974. Han blev 72 år. Egentlig hed han Kristian P. Nielsen, som det ses på gravstenen, men han skrev altid sit navn Chr. P. Nielsen.

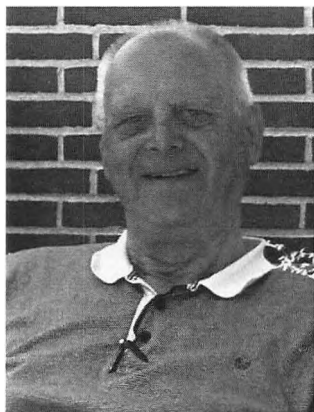
Den protokol, som danner grundlag for nærværende fremstilling, har Dybe-Ramme Lokalarkiv fået af C.P. Niensens enke, Margrethe Nielsen. Hun omtales stadig som "Margrethe o æ central" efter det erhverv, hun havde, før de sidste 40 års udvikling inden for telefonien gik i gang.

Margrethe Nielsen er i dag 100 år. Hun bor på "De Gamles Hjem" i Ramme, som dog i dag kaldes Alparken efter flere om- og tilbygninger.

Kristian Præstegaard

Billeder udlånt af Dybe Ramme Lokalarkiv

Kristian Præstegaard

Præstevænget 13
Ramme, 7620 Lemvig

Født i Ramme Præstegaard i 1944. Har boet det meste af sit liv i Ramme, og har derfor et rimeligt godt kendskab til byen og dens omegn. Var indtil for 2 år siden lærer på Lemvig Handelsskole & Handelsgymnasium, hvor han underviste i økonomifag.

Ellen Agergaards erindringer fra Bækmarksbro og Flynder 1910–1945

*Ellen Kirstine Agergaard , født Kattenhøj, 1903 i Brogaard,
Bækmarksbro og død 1980 i Lemvig*

BARNDOMSMINDER

Når man er gammel, tænker man tilbage – børnene er fløjet fra reden, og minderne dukker op, og man får lyst at fortælle om "gamle dage." Min mor og far var Ellen og Morten Kattenhøj, Bækmarksbro, og de havde en datter, der hed Kirsten og en søn, der hed Karl. Onsdag den 12. august 1903 kom jeg til verden, og søndag den 16. august blev jeg i ponyvogn kørt til Flynder Kirke, hvor pastor Steenstrup døbte mig Ellen Kirstine Kattenhøj.

"Stumpen" voksede op og havde skønne barndomsdage i den gamle gård, der lå ved banen i Bækmarksbro. På den tid var der karle og piger på hver en gård, og de legede altid med os, når far og mor var ude. Vi legede tit blindebuk i stuerne om aftenen. Jeg besøgte tit bedstemor, og når hun sad ved spinderokken, fik jeg lov at prøve; men det var ikke så let, som man tror, at få garnet jævnt. Karte ulden til pæne "tejer" fik jeg da lært.

I 1910 byggede min far en lille skole i Bækmarksbro, der var firefags vinduer ud mod syd, og de 2 nederste vinduer var kalket hvide. Jeg har aldrig gået i andre skoler, og den første lærer var frk. Brandt. Hun lærte os meget og rejste, da jeg var 12 år, hvilket vi alle var meget kedede af. Hun havde da været i Bækmarksbro i 8 år, og hun var så rar, at provst Rendtorff fik hende til at græde, da vi var til eksamen – han var meget bøs. Efter frk. Brandt fik vi frk. Hansen, som var fra Thorsminde.

Til barndoms minderne hører også søndagsskolernes basar, som blev holdt i Bøvling Præstegårdshave hver sommer. Vi kørte derover i ponyvogn, og der var en lille hest spændt for, som hed Per. Mor bagte en meget stor lagkage, som fyldte en stor bakke; den kunne skæres i mange stykker, som blev solgt ved bordene i haven for 25 øre pr. stk. For os børn var der en stor pose, som vi formedelst 19 øre kunne stikke hånden ned i og fange en lille pakke, og det morede vi os meget over. Alle kom kørende til præstegården, så der var en masse børn, heste og vogne, men ALTID godt vejr.

En anden køretur, vi aldrig glemte, var, når Per blev spændt for ponyvognen en tidlig morgenstund, og vi kørte i 4 timer, for

vi skulle besøge farbror Anders i Provstgård i Vejrum, og vi nåede frem til middag. Det var en dejlig dag, hvor vi børn legede med fætre og kusiner i Vejrum, men vi var kun på besøg der én gang årligt. Når vi skulle hjem om aftenen, blev gamle Per igen spændt for vognen, og så begyndte den lange tur over heden. Først igennem Asp, Fousing, Hestbæk, Donskjær, Møborg og til Bækmarksbro – det var ikke altid let at finde vejen, når det var mørkt, for på heden var der mange veje. Hvis der var flere muligheder, lod vi hesten gå, som den ville, for den var bedst til at finde hjem. Der var mange og dybe huller i vejen, og vognen hældede slemt, så vi børn kaldte den vuggevejen, fordi vi faldt i søvn, medens vi kørte.

Min far havde en gammel moster, der hed Maren "Hyv", og hun boede i et lille hus i Donskjær. Hun havde høns, en ged og en lille mis. Om sommeren indbød hun også til møde. Præsten kom og med ham mange andre mennesker, så de fleste har sikkert stået op. Vi børn gik derned og besøgte hende sammen med Birgitte, Karoline og Maja, og så fik vi kaffe med fløde fra den lille ged.

*Maren "Hyv" foran sit hus i Donskjær.
Hun hed Maren Mortensen og var født i Kattenhøj i Møborg i 1831
og døde samme sted i 1922.*

Gamle Maren "Hyv" var meget fingernem; hun lavede de fine-
ste små kurve og papstjerner omviklet med hæklegarn
(tålmodighedsarbejde), og så blev de forsynet med glansbilleder
til pynt.

Der gik en mergelbane gennem Donskjær, og gamle Maren
"Hyv" tog med mergeltoget til Bur efter kaffe. Hun har nok haft
en ståplads i lokomotivet. Jeg har et skønt minde om hende, et
billede af en lille dreng med foldede hænder, der beder sin aften-
bøn – tænk om alle børn kunne lære det – og det hænger nu i
børneværelset på Agergaard.

Vi havde et lille lysthus i haven, hvor vi fik chokolade, når der
var fødselsdag, og så pyntede vi pænt med blomster. Mors fød-
selsdag var den 12. juni, og på den tid var der altid store røde
pæoner, en rigtig flot blomst.

SAMTALEMØDER

Én gang om året havde vi samtalemøde om Biblen i vores
hjem. Folk fra sognet kom; men i vores lille by gik far fra dør til
dør og indbød til møde. Der var mange, der ikke ville komme,
men far har fortalt, at en ældre mand, der ellers aldrig deltog,
sagde: *"Nu har Morten indbudt os i 3 år, så nu vil jeg alligevel
derved."* Engang var der 150 mennesker, og så var også alle
stuer fyldte. Trods det fik alle kaffe.

MARKEDSDAG I BÆKMARKSBRO

I Bækmarksbro var der marked 2 gange om året, og markeds-
pladsen var lige uden for vores dør. Der var mange boder stillet
op, hvorfra der blev solgt frugt, legetøj, balloner, sprællemænd,
honningkager og meget andet. Mændene stod midt på vejen og
handlede med heste og køer. Der var altid mange mennesker, og
det var skik, at vore gamle tjenestekarle kom ind og fik kaffe om
eftermiddagen, så der var hyggeligt i stuen.

Ude vest for laden på marken var der opstillet et telt med
mange borde, og der serveredes kaffe og desværre også spiritus,
så markedsdagene endte altid med, at der var mange fulde
mænd. Der var også nogen, der blev kaldt trækkere, de skulle
trække dyrene fra det ene marked til det næste – Ulfborg, Ram-
me og Bækmarksbro markeder blev holdt lige efter hinanden. Så
måtte Marinus Krarup, Anders Donskjær og Elias Mærsk af sted,
og det var en lang vej at trække med de arme dyr.

Et cirkustelt manglede heller ikke, det stod bag byen på markedsdagen, og vi fik gratis adgang, fordi teltet stod på vores mark.

Nu er der aldrig marked i Bækmarksbro længere. Byen er vokset stærkt de senere år, så nu er der gader, villaer, svømmehal og plejehjem, der hvor vi samlede kartofler, lugede roer og kørte hø og korn ind. Jorden fra vores hjem er solgt til byggegrunde, men stuehuset står endnu, laden og kostalden er helt væk. Stuehuset er fra 1850, da der var landevejskro. Laden var bygget i 1835, og på en bjælke i laden var indhugget "bekostet i 1835 af Karen og Anders Bro".

Nu, da laden er nedrevet, har Husted fået denne bjælke frisket op hos Aksel Mortensen, og den er sat op på stuehusets gavl ud mod haven. Det gamle stuehus ser pænt ud, og inde i gangen sidder en lille klokke over døren til stuen. Nu har den klokke hængt der i over 100 år, ja den har været der, siden Karen Bro var krokone, og der blev serveret i stuerne. Vores forældre har fortalt, at en rejsende, der var inde at få kaffe, klagede over, at der var grums i koppen, hvortil Karen Bro svarede: "Det er det tyk", der koster æ' peng'".

Familien Kattenhøj foran Brogaard i Bækmarksbro ca. 1907. Den mindste af børnene er Ellen, der har skrevet fortællingen her.

Han har nok skyndt sig ud i dagvognen igen. Den gik fra Lemvig til Vemb og stoppede ved hver en kro, før jernbanen kom i 1875.

*Fam. Kattenhøj i Brogaard ca. 1910.
Forældrene: Ellen og Morten Kattenhøj
Børnene FV: Ellen, Karl og Kirsten.*

KONFIRMATION

Den 30. september 1917 blev jeg konfirmeret i Flynder Kirke af provst Rendtorff. Vi gik til præst i Flynder Asyl, som det kaldtes dengang. Jeg fik 123 kroner, og det var en masse penge. På den tid var det skik og brug med 2 kroner i hvert telegram. Jeg fik også mange gaver, og om aftenen var der gæster. Provsten holdt møde i storstuen, og han skrev mit konfirmationsord i min bibel, det er Efs.2.10, og det samme ord talte han over på vores bryllupsdag.

VOKSENLIVET

På den tid kom man ud af skolen, når man var konfirmeret. Jeg gik også med i arbejdet derhjemme, både ude og inde. Min søster var en tid på Missionshotellet i Holstebro og en sommer på Gisselfeld avlsgård. En sommer var jeg på Skjern Missionshotel og en sommer på Haslev Højskole. Min søster fik lyst til at blive lærerinde, så hun kom på seminariet i Nr. Nissum i 4 år og blev derefter vinterlærerinde i Marup Skole ved Skjern. I foråret 1930 blev hun ansat ved Kirkeskolen i Skjern og senere ansat ved Byskolen, hvor hun virkede, til hun blev 70 år.

Mor kunne ikke klare huset derhjemme alene, så jeg måtte blive hjemme og hjælpe hende både ude og inde. Jeg havde mange gode år, og der var altid nok at bestille. Om sommeren skulle vi i mark og eng, og vi bjergede en masse hør, så der skulle lægges mange læs på. Når det blæste, brugte vi at lægge bagerens dreng på tværs over læsset, så hjørnerne ikke blæste op.

Alt arbejde foregik på helt andre måder end nu. Hvis f. eks. der skulle vaskes storvask, var der ikke fuldautomatiske vaske-maskiner. Der blev fyret op i gruekedlen med hedetørv med lyng på, og de var så store, at vi måtte hugge dem i stykker med en økse. Tøjet skulle koges 2 gange for at være snehvidt, og efter første kogning blev det vasket på vaskebræt. Derefter blev det kogt igen og så skyllet 3 gange. Alt vand skulle pumpes op og tøjet hives op og ned i baljen. Det blev til en hel dags gymnastik, og det kunne hænde, at vandet i pumpen slap op, men det gjorde ikke noget. Så satte vi vore tunge baljer på trillebøren, og vasketøjet kom deri, og så kørte vi ned til åen for at skylle tøjet. Vi trak vandet op af åen i en spand, og der skulle mange spande til, og det var vel at mærke udendørsgymnastik. Det var dejligt at komme ud af det varme bryggers og ned til åen, og efter skylningen blev tøjet hængt op på tjørnehækken ved banen.

I 1928 var jeg i september på husholdningskursus på Nr. Nis-sum Højskole. Vi var 4, som boede sammen på Vesterled. Om søndagen cyklede jeg til Lemvig og tog toget til Bækmarksbro. Jeg var hjemme til mandag, og så tog jeg vejen tilbage igen. Kirsten var på seminariet, så vi besøgte hinanden. I 1926 rejste Jens til Haslev Højskole, og så fik DSB travlt med brevene mellem Haslev og Bækmarksbro.

ÆGTESKAB

Fredag den 27. oktober 1933 blev Jens og jeg gift i Flynder Kirke. Det var en skøn dag med snevejr om formiddagen, hvor vi havde vores søskende til frokost. Nina Nørager og moster pyntede mig. Provst Rendtorff talte over Efs.2.10, men desværre husker jeg ikke meget af det, han sagde. Dog husker jeg, at han citerede disse linjer af nr. 544 i salmebogen: *"Nu går det gennem moser, nu haven fuld af roser, alt lige meget, når vor drift til himlen går."*

Hjemme i storstuen var der pyntet pænt, og der var dækket bord, så der blev spist i alle stuer. Vi fik mange gode gaver, og det haglede med risengryn, da vi kørte.

Så begyndte et nyt afsnit af vores liv. Vi havde soveværelse i storstuen, da Peder Agergaard havde soveværelset. Sine og Anne var hjemme for at passe ham. Anna havde børneværelset og Sine gæsteværelset. Vi havde 3 karle, og Elin på 14 var vores første pige. Vi hjalp hinanden ude og inde. Der skulle 4 til at malke, og vi måtte på malkestolen 3 gange dagligt. Vi var 9 personer til

bords 6 gange dagligt, så der skulle både slagtes, bages og laves en masse mad. Der var kakkelovn i alle 3 stuer, men til daglig var der kun varme i folkestuen. Der sad vi så hver aften, karlene på den lange bænk ved vinduet, og vi piger på skamlen ved indersiden af bordet. Her søgte vi sammen under petroleumslampen for at se til vores håndarbejde. Når klokken blev otte, skulle vi ud at malke, og vi havde flagermuslygter i kostalden. Når vi kom ind, fik vi aftenkaffe og hyggede os i varmen. Om morgenen skulle vi først have asken ud af komfur og kakkelovn, og derefter blev der tændt ild, og lidt efter lidt blev der varmt i rummene. Alt gik med godt humør, selvom vi var mange.

Peder Agergaard levede til oktober 1934, og så rejste Sine og Anne. Nu flyttede vi ned i soveværelset, som var nok så lun, og storstuen var iskold om vinteren.

Agergaard i Flynder omkr. den tid Ellen og Jens Agergaard overtog den i 1933.

BØRN

Den 30. august 1935 kom lille Margit som en solstråle ind i vores hjem. Hun blev snart dygtig til at hjælpe mor, og med gummistøvler på gik hun bagefter far i kostalden og ved hønsene. Hun samlede æg i spandevise, snakkede meget og var med til det hele. Hun spurgte, om hønsene ikke skulle have gummistøvler på i regnvejr, og når gamle Stinne bar tørv ind, fulgte Margit bagefter ud og ind, mens hun spurgte om alt muligt. Stinne svarede på alle spørgsmål med et lunt smil, så de to havde det fornøjeligt sammen.

En tidlig morgen den 20. marts 1938 sad Margit i sin seng og snakkede med sig selv. Stinne stod i køkkenet og hørte hende sige: "Dem misser - di sku' no javes ur."

Margit havde hørt en lyd fra soveværelset og troede, det var de små misser, der mjavede, men det var ikke misser, hun hørte, men derimod Frede, der var blevet født. Det var spændende at hjælpe mor med at passe ham, og morsomt var det, da Frede blev så stor, at I kunne lege sammen. Mor hørte mange "fornuftige samtaler", når I var puttet i seng. I legede så godt sammen, kørte med alle dukkerne i dukkevogn og på cykel mange gange frem og tilbage i stuen. Rejsen gik til Bækmarksbro, dukkernes tøj var pakket i tasker, og der var travlhed, for turen tog lang tid.

Når moster kom på besøg, var det spændende, om der var noget i tasken, og når hun kom cyklende oppe på vejen, løb I i fuld fart op til hende. Det var også skik at løbe op mod mølkeku-sken og så få en køretur hjem. Kontrolassistentens lille vogn med den lille hvide hest for var også skøn at komme op i. Vi har billeder af disse ture. Bedstemor og bedstefar var på besøg på Fredes fødselsdag. Bedstemor hvilede på sofaen, og Frede stod hos hende, bøjede hjørnet af sofapuden op til hende og sagde: *"Du ska' haa æ bettehjørn"*, han ville selv gerne have hjørnet af sin hovedpude at falde i søvn ved, så det skulle bedstemor også have, syntes han.

KRIG

Tiden gik, og der blev krig i vores nabolande. Det fik vi at mærke på mange måder. Bilen måtte vi ikke køre i, og skulle vi besøge mor og far i Bækmarksbro, måtte Margit sidde på fars cykel, og Frede i den lille stol på mors cykel. Frede faldt i søvn om aftenen, når vi kørte hjem, så det var bedst at holde samtalen i gang, så han ikke faldt ned. På grund af krigen blev næsten alting rationeret, både fødevarer og petroleum. En vinter fik vi kun 6 liter, så der skulle der spares – vi havde ikke elektrisk lys, men brugte stearinlys, som også var rationeret. Vi fik nogle strenge vintre, hvor alt var stivfrosset, om det så var karkluden i køkkenet, var den frossen. På vinduerne var der et tykt lag is, som slet ikke blev tøet op, selvom vi fyrede i kakkellovn og komfur.

Men selv i et ishús gik livet sin vante gang. Den 27. januar 1942 blev der fyret op i soveværelset fra morgenstunden af, og det var da mærkeligt, syntes Margit og Frede og spurgte: *"Hvorfor skal der fyres herind fræ' æ' mår' af - det plejer vi da æt'?"*

Men damen med tasken kom, og hen på formiddagen fik de lov til at se ind til mor for at se den lille nye lillebror, som vi alle var meget glade for. Det var godt, at lillebror nåede frem så tidligt, for nu væltede sneen ned, og der var ingen, der kunne køre i flere dage.

Vi, der kunne være inde, havde det godt, men der var mange ting, der ikke var så lette i sådan en streng vinter. Mælkekusken kunne ikke køre; han skulle tit have bud med til bager eller købmand, men det måtte vente, til sneen var blevet ryddet væk. Hvor har de gamle mælkekuske dog døjet meget i frost og sne. Anders Toft i sin store tykke kørekappe og de store træskostøvler kom altid så frisk ind med rugbrød, og så var det godt at få en kop varm kaffe.

Livet skulle gå sin gang, og vi fik en transportspand med vand til at stå i hjørnet ved køkkendøren, da vandrørene i bryggerset var frosne og blev ikke tøet op før i maj 1942. I køkkenet fik vi ikke vandhane før i 1955, hvor vi fik centralvarme.

Selvom det knagfrøs, holdt vi barnedåb den 22. februar 1942. Vi pakkede lille Erling ind i puder og tæpper og tog varmedunken med, men alligevel frøs vi, mens vi ventede i våbenhuset. Det var dejligt at komme ind i den varme kirke, men Frede var ked af, at Sine og Anna ikke løftede ham op, så han kunne se Erling blive døbt. Karl og moster var faddere. Om aftenen kom der mange gæster, men bilerne måtte holde ude ved gavlen, da der var lagt sand og grene over vandledningerne for frosten. Erling blev puslet i soveværelset i lang tid, da køkkenet ikke kunne blive så varmt, at man kunne være der med ham, men efter vinter kommer vår.

Det var ikke let at holde fest i krigstid. Rationeringsmærkerne skulle tælles mange gange, mange varer kunne slet ikke købes, og når vi skulle bage sigtebrød, blandede vi havregryn i melet. Da kogekonen skulle bage sigtebrød til barnedåben, slog det skorpen af hele brødet. Det var hun så ked af, at hun kom med sine egne rationeringsmærker.

Vi have mange erstatninger. Vi brændte rug- og bygmel og bygkærner til kaffe, og det gav en brændt lugt i huset. Børnene kendte ikke til kakao, rosiner m.m. af den ægte slags. Vi skar rabarber i små firkanter og tørrede dem, og så var det en slags rosiner. I husholdningsforeningen fik vi opskrifter, hvori det meste var erstatning, så det var spændende, når man skulle bage lagkager af sigtemel, småkager af bygmel og havregryn, og sødetabletter

blev brugt til alt. Vi lavede selv kartoffelmel. Kartoflerne blev malet til mos og stod så i baljer med vand. Vandet skulle skiftes mange gange, indtil melet var helt rent og hvidt, og så blev det lagt på store plader og sat ud, så solen kunne tørre det. Vi lavede også sirup, og det blev lavet af sukkerroer, der blev raspet og kogt i vaskekedlen. Vi kørte roerne til Nr. Grønkjær, hvor de blev raspet. Vi havde ikke selv elektrisk strøm til at trække maskinen med. Vi kørte de raspede roer hjem i mælkespande, et helt læs med saft, som skulle koges. Det tog lang tid at koge de mange spandes indhold. Vi fik nu ikke så meget ud af vores arbejde, for det smagte slet ikke god. Det havde en meget stram smag, men vi spiste det på surgrøden om aftenen.

Rationeringen varede mange år efter, at krigen var slut. Kaffe og sukker var rationeret frem til 1953. Vi havde altså brød-, sukker-, smør- og andre slags rationeringskort i 14 år under og efter 2. verdenskrig. Vi havde prøvet det før under 1. verdenskrig fra 1914 til 1918, og da varede rationeringen frem til 1921, altså 7 år, men da var man barn og skulle ikke selv få det til at slå til, men man husker det nok.

Tøj var ikke til at få, og vi stod i kø en tidlig sommermorgen for at komme ind til Toft Nielsen. Én gang spurgte jeg til bomuldstøj til skjorter til Frede og Erling.

Jeg blev lukket ind i et værelse, og i stor hemmelighed fik jeg stof til 2 skjorter med besked om ikke at sige det til nogen (nu er der gået 30 år, så nu gør det nok ikke noget, jeg fortæller det). Det gamle tøj kom frem af skabe og skuffer, og vi gik til sykursus hos fr. Rahbek. Når man fik en gammel frakke sprættet op og presset ud kunne der blive en dejlig flyverdragt til børnene.

Jeg var med til sykursus 3 vintre, og det var ikke altid, man kunne cykle, når der var sne. Jeg gik en dag og vadede i sneen henne ved Grønkjær, og da var jeg så heldig, at Frans Andersen fra Kannisgård kom kørende i kane med et stort læs halm. Han spurgte, om jeg ville op at køre, og det ville jeg meget gerne, så han kravlede hen på læsset og trak mig op. Der sad jeg fint og nød kaneturen, alt imens vi sludrede om, at vi vist var i familie, for hans far var en fætter til min far. Da vi nåede Bækmarksbro Skole, gled jeg ned fra halmlæsset og sagde tak for turen, og så vandrede jeg videre gennem sneen til Sdr. Krogsgård til sykursus. Da jeg skulle hjem, kom jeg op at køre med Søren og Johanne Vibholt til Bækmarksbro Skole. Derefter var der kun apostlenes heste tilbage resten af vejen hjem til Agergård, og det blev mærkt og sejt at gå gennem sneen, men hjem kom jeg da.

MUND- OG KLOVSYGE

Vi havde mund- og klovsyge i den strenge vinter i 1941. Vi måtte ingen steder komme, og ingen måtte komme til os. Det var i den tid, at min mor var syg. En dag kom Martin Guldborg og bankede på køkkenvinduet. Han sagde: *"Du skal hjem at se til din mor."* Det var pænt gjort af ham, han havde jo også dyr, som kunne blive smittet, men alligevel kom han til vinduet – det glemmer jeg ikke!

Da det blev aften, gik jeg hjem til Bækmarksbro for at snakke med mor, og næste dags aften i mørkningen gik jeg hjem til Agergård igen. Det var heldigt, vi havde Karen Østkjær den vinter, hun kunne passe børnene og det hele, også den dag, da der blev ringet efter mig, at mor var meget syg. Jeg måtte af sted en bidende kold januar morgen med meget sne, og vejen var blank som et spejl, så jeg trak cyklen. Da jeg kom forbi Damgård stod Aksel og Jerslev og hyggede i roekulen, Aksel råbte til mig: *"Jeg troede ikke, at du måtte komme ud på grund af klovsygen!"* men jeg svarede: *"Det må jeg heller ikke, men der er ting, man ikke kan lade være."*

Jeg nåede hjem, og mor døde den dag. Om aftenen gik jeg hjem til Agergård, og næste dag skulle moster og jeg til Lemvig for at ordne forskellige ting. Jeg trak cyklen om ad Nordre Skole for at prøve, om amtsvejen var bedre at cykle på. Det gik fint, man var jo ung og havde lige fået et par gummistøvler i julegave; de kom til nytte. Klovsygen fik da ende, så Jens kunne komme med til mors begravelse. Desværre fik vi klovsyge igen. Det var altid et stort arbejde at gøre rent efter sygdommen, al træværk, alle vægge og gulve skal skrubes og skures. To gange har vi gjort kostalden ren efter klovsygen, og en gang mere har kostalden fået en omgang, nemlig da vi skulle have nye kvier. Der skulle meget varmt vand til, så vi fyrede op under vaskekedlen i bryggerset, og der skulle bæres mange spande vand ud i kostalden. Alle mand var med til at skure. Erling var bare 2 år, men han ville også hjælpe. Da alle skurebørster var i sving, fandt han en tandbørste, og med den i hånden kom han ud i kostalden. Det var skønt at se den lille mand med så stor arbejdslyst.

KRIG og SOLDATER

Vi havde mange oplevelser, mens tyskerne var i landet. En aften hvor vi sad ved aftensmaden, lød der tramp af tunge støvler på stenbroen, og ind i stuen træder en befalingsmand. De ville

se hele huset, for måske skulle det bruges til indkvartering af soldater. Jens viste dem op i storstuen, gæsteværelset og på loftet. Derefter ud i kostald, lade, maskinhus osv. Der kom heldigvis ingen soldater, det var nok, fordi vi ikke havde elektrisk lys og heller ikke centralvarme. De kunne jo se, vi sad ved bordet og havde kun 2 stearinlys, som var sat i pyntegræskar. Jens tændte ikke lygten for dem i stalden, for han havde kun en lommelampe. Den var også præget af krigen, der var ikke batterier i, og man skulle hele tiden trykke på en knap ud og ind, hvorved der kom der lys i lygten.

Når vi skulle cykle, skulle lygten mørklægges ligesom vore vinduer i huset. De første aftener efter den 9. april havde vi store tæpper hængt for vinduerne, det var uhyggeligt. Krigen varede i 5 år, så vi fik sorte rullegardiner. Undertiden var der udgangsforbud, så måtte ingen være ude efter kl. 20.00, og det var ikke så heldigt, når der var fest. Da vi i 1943 var til Stinne og Emils bryllupsfest i Ø. Flyndergård, havde vi ikke været der ret længe, før fru politibetjent Dam kom og meddelte, at alle skulle være hjemme kl. 20.00, og så cyklede vi hjem i fuld fart. Da vi tog af sted, kom Marcus og Birgithe, de fik ikke meget ud af den fest. Det var ikke rart at færdes på vejene. Vi måtte ikke selv køre bil. Vores bil var klodset op i laden, og hjulene godt gemt på loftet. Da vi skulle på julebesøg hos Hans og Else, lejede vi bil sammen med Marius og Stinne. Det var Jensen, jordmoderens mand, der kørte. Da han kom for at hente os hjem, var han fuld. Han holdt på flyvepladsen og sagde, at han lige skulle snakke med tyskerne. Det var nok her, han fik de våde varer. Endelig kom han da ud igen og kørte med os. Far sad foran og sagde, når han skulle dreje. Da vi nåede Agergård, drejede han bilen ind syd for laden. Vi var glade for at gå resten af vejen, han sagde, vi ikke måtte forstyrre ham.

Vores cykler blev efterhånden noget forslidte. En søndag var vi alle fem i kirke, og da vi efter gudstjenesten stod ved diget og satte børnene op på cyklerne, kom pastor Hjorth hen og hilste på os. Han spurgte, hvorfor jeg havde to af børnene på cyklen og Jens kun et, men det var jo fordi min cykel var den bedste.

De tyske soldater var indkvarteret i Klosterheden. En dag holdt de øvelse, og pludselig så vi fra køkkenvinduet store tanks rulle ind over vores marker, hvor der lige var sået korn. Der kørte man store tanks, og de styrede lige ind gennem læbælterne, så de høje grantræer væltede. Der blev en stor åbning, så vi fra vejen kunne se Flynder Kirke. Om aftenen kørte de fast, da de ville

køre gennem åen ved Sdr. Kjærgård. Soldaterne kom ind til Olivia og Martin Guldborg og sad på komfuret for at tørre tøjet. I Agergård holdt en stor tank ved stuehusets gavl. Der var en 9 mands besætning, men maskinen kunne ikke køre, så de måtte overnatte, men først kom en lille bil fra Klosterheden med befalingsmænd, som skulle prøve, om det var sandt, at maskinen ikke kunne køre. De startede, men kom ikke længere end til havehjørnet, og de 9 var sikkert glade for at kunne blive på stedet. Jens fik dem lagt i seng i et svinehus i stalden. Næste dag var der stor ståhej i gården, og flere gange kom der nogen, der skulle arbejde på køretøjet.

*Familien i Agergaard , Flynder ca. 1945:
Forældrene: Ellen og Jens - Børnene FV: Erling, Frede og Margit.*

Befalingsmændene gik overalt. Lille Erling på 2 år gik ude i kostalden hos far, mens han malkede. En af de tyske soldater tog ham op på armen, måske tænkte han på sine egne børn, hvor var de mon? Vi havde også soldater inde, en ville købe flæsk og hjemmelavet spegepølse. Når vi bagte sigtebrød, lagde vi dem straks i kælderen, ellers ville de også købe dem.

De 9 mand ville have middagsmad, og en befalingsmand kom ind i bryggerset, og vi kom da til at forstå hinanden, så middagen kom til at bestå af kærnemælkssuppe, kartofler, sovs og flæskesteg, og derefter 3 spejlæg til hver, i alt 27 spejlæg, det var nok deres livret, men vi måtte have panden over ilden 3 gange. Vi serverede det hele på en gang, og de sørgede selv for omdelingen. Øverstbefalende stod for bordenden og øste op, og alle fade blev tømt. Derefter kom han ud i køkkenet og ville betale. Jens havde sagt, at jeg skulle forlange 20 kroner for hele, det fik jeg, og så bød de cigaretter til os. Vi gemte cigaretterne til andre gode venner.

En anden gang kom der en stor flok soldater, som slæbte halm fra en stak ud i skoven, hvor de ville sove om natten. Klokken 4 om eftermiddagen begyndte de at komme 2 ad gangen ned til gården. Vi havde lige spist, men så stod der 4 unge sultne mænd midt på køkkengulvet og spiste af en skål, hvad vi havde levnet: stuede kartofler med flæskesteg. Så begyndte de selv at lave kaffe ved komfuret. Det var Elisabeth, der tjente hos os. Vi fik ikke vasket op, men samlede børnene ind i stuen. Der blev vi, mens soldaterne havde besat køkkenet. De lavede kaffe til kl. 22.30 om aftenen. Der var en jævn trafik op til skoven, for når de andre så, at der var kaffe, kom de alle og fik fyldt deres flasker. Der blev brugt mange pakker Ricks. De havde en papkasse med de gule pakker i, som de lod stå, da de gik. Der var nogle pakker til os, det var alt, hvad vi fik for den invasion, men det kunne bruges, for rigtig kaffe havde man ikke.

Engang var en tysk soldat inde i kostalden og var begyndt at malke en ko, men da Jens kom, løb han op i skoven. Malkestolen stod der endnu, hvor meget han fik i flasken, vides ikke. En anden dag kom soldaterne med en hel masse æg, men om æggene var fra vores hønsehus, ved jeg ikke, men de ville gerne have dem kogt. Jeg fik en stor gryde sat over, men så kom de løbende ind og råbte, at de nu skulle afmarchere. De fik gryden hen til døren, og så sad de der på gulvet og slugte de små boller af æggeghvider, der sidder uden på skallen af æggene, når de revner, mens man koger dem. De har nok haft et festmåltid i skoven med alle de kogte æg.

I 1943 fik vi fra den øverstbefalende for de tyske tropper i Danmark besked om at afgive kvarter med forplejning til to personer, der var beskæftiget med arbejde ved den tyske værne-magt. Der kom to og boede på loftsværelset. De første to havde vi en hel vinter. De var flinke, men siden kom der andre, som vi

ikke brød os om. I alt havde vi otte forskellige fra alle egne af landet. En søndag, vi kom cyklende fra kirke, kom Margit løbende op på vejen til os og fortalte, at der var kommet to nye arbejdere, men de to på værelset var ikke flyttet, så der blev stor diskussion mellem dem om, hvem der skulle vige. De blev der alle fire den nat, og næste dag rejste de nye. De kom hen til køkkendøren, sagde tak for god behandling og gav mig hele to sukkermærker. Det er til et helt kilo, sagde den ene. Jeg var glad for mærkerne, men det var ikke rart med alle de arbejdere på kost. Der skulle smøres madpakker hver aften, og tidlig morgen buldrede de ned ad loftstrappen med store træskostøvler på. Vi måtte lægge vore spisetider om, så vi spiste frokost om middagen og middag om aftenen, når arbejderne kom hjem. Esther stod med et stearinlys hen over komfuret, så jeg kunne se ned i gryderne. Vi havde ikke altid lys i lamperne, for vi fik kun tildelt seks liter petroleum til en hel vinter, så det var ikke til hverdagsbrug.

BEFRIELSEN

I dag er det den 5. maj 1975, altså 30 år siden vi blev fri for besættelsen. Jeg husker det så tydeligt, allerede om aftenen den 4. maj 1945 hørte vi fra BBC's udsendelse, at tyskerne havde kapituleret. Vi havde lyttet spændt i lang tid, og hvor var vi glade den aften. Børnene var i seng, men jeg skulle ind og fortælle dem det. Lille Erling var 3 år. Da han hørte, at Esther gik i bryggerset, råbte han højt: "*Esther - æ ki' hår end' æ hele ti'.*"

Han forstod, at det var en stor begivenhed, der skulle fortælles til Esther, som var børnenes gode ven. Næste dag fik vi flagstangen op og fik sat ny snor i. Der havde ikke været flag på stangen de sidste 5 år. Så der var stor glæde, da Dannebrog gik til tops over et frit Danmark. Der blev holdt mange takkegudstjenester og møder. Vi sang mange gange En lærke letted og mange andre skønne sange.

Englænderne stod ved Danmarks sydgrænse, og da general Montgomery med sine soldater kørte herop igennem landet, blev der strøet blomster på vejen og op i bilerne til dem. Nu kom der en ny tid, hvor folk kunne ånde frit. Vi havde levet under et stort tryk, alt var som lammet under den tyske besættelse. Folk i byerne blev mange gange vækket om natten, når der var luftalarm, så måtte de af sted ned i kolde kældre, som var stuvende fulde af folk. Min søster Kirsten, der boede i Skjern, havde altid en lille kuffert med det mest nødvendige liggende, og den greb hun så i

farten, når hun skulle af sted i kælderens. Lidt efter lidt kom landet i lave igen, men det varede længe, før man kunne købe, som man helst ville. Vi var helt vænnet af med at bruge ægte varer. Vi havde alle mulige surrogater, f. eks. sødepulver, som fik frugten til at bruse op og blive mørk, når man lavede rabarbergrød. Svesker og rosiner så vi ikke i mange år. Vi bagte småkager og lagkager af bygmel og sigtemel. Livet gik sin vante gang under krigen. Vi tog det hele med godt humør, men inderst inde sad angsten og klemte – vi var under tvang, kunne ikke foretage os ret meget, før end der kom tyskere i vejen, de ville bestemme alt.

Til jul 1943 kom der brev fra Rindumgård:

"I anledning af Deres andragende meddeles det tjenstligt, at Amtsbrændselsudvalget for Ringkøbing Amt herved tillader, at De anvender 5 rummeter af den Deres plantage påliggende pligt-hugst for perioden 1943/44 til eget forbrug".

Vi skulle altså søge om at hente brændsel i vores egen plantage.

Vi havde købekort, som skulle medbringes i alle butikker, hvis vi skulle have et par strømper eller en stump tøj. Forretningen skulle sætte sit stempel i kortet og klippe rationeringsmærket af. Det måtte man ikke selv gøre, løse mærker var ugyldige. Der var mange mærker at holde styr på: Smør, sukker, mel gryn, kaffe, te, margarine, chokolade, sæbe, rugbrød, sigtebrød, fodtøjsrabatkort, brændselskort, svinekort osv. og det varede i mange år. Vi havde sukker- og kaffemærker indtil 1953, altså 8 år efter, at krigen var sluttet. Kafferationeringen varede i 13 år. Vi havde oplevet rationering under 1. verdenskrig fra 1914-1918, men da varede den kun 7 år. Sukkerrationeringen ophævedes i 1921. Hvor var det dejligt, da vi efter 2. verdenskrig igen kunne få ægte varer til husholdningen og ordentligt tøj til børnene.

Den 5. maj 1945 var en lørdag. Da vi sad ved middagsmaden kom der 2 tyske soldater ind i gården. De stod ude på trappen og turde ikke komme ind. Men da de ville gå igen, kunne jeg ikke lade være at gå ud til dem. De kom ind og fik de pandekager, der var tilbage. De ville betale, men vi kunne jo ikke tale sammen, og de gav os nogle østrigske pegesedler. Det var helt unge mænd; de var sikkert ikke i Danmark af egen fri vilje, og nu skulle de gå hjem. Alle de tyske soldater kom i lange kolonner på landevejen. Våben, bæltet og anden pynt på uniformen var fjernet.

En aften, da nogle soldater sov i laden i Kærgård, kom nogle af dem gående om til os i Agergård. De manglede penge og ville sælge alt. Jens gik ud til dem, de stod på trappen og ville sælge

deres underbukser. Da en flok soldater gik gennem Bækmarksbro, gik en af dem ind i Karls kostald og tømte sin rygsæk; den var fyldt med forbindsstoffer. Han hældte det hele ned i roerasperen, der var en masse små pakker. Gazebind, vat m.m. var syet ind i små poser af tykt vandtæt stof. Karl delte det hele ud, for gazebindet var meget bedre end den cellulid, vi kunne købe under krigen.

Efterskrift: Ellen nåede ikke at gøre sine erindringer færdige. Hun døde den 1. oktober 1980.

*Ellen og Jens
Agergaard
1971*

Ellen Agergaard har skrevet sine erindringer med sirlig håndskrift. Et barnebarn har senere renskrevet dem. Billederne er udlånt af familien Agergaard.

Slutredigering og kontakt ang. artiklen:

Flynder Sognearkiv

- Flynder Skole, Brogade 67B, 7660 Bækmarksbro
- 9788 1545 - flynderarkiv@gmail.com

Billeder fra Flynder Sognearkiv

Brogaard 1880. Det var her Ellen Agergaard blev født i 1903

Luftfoto af Bækmarksbro 1952. I forgrunden ses stationsbygningen og til højre her for Brogaard

"Mett Julius"

En barsk historie fra midten af 1800tallet om svigt, om "tvangsflytning" fra den smilende natur i Midtjylland til den for hende ukendte og barske egn i Vestjylland. Hvordan hun alligevel fik sig arbejdet til en tålelig tilværelse.

Af Karl Pedersen

BARN- OG UNGDOM I THEM

Man kan møde eller høre om mennesker, som man bliver betaget af. Deres liv var måske ikke en dans på roser, og man sætter dem ikke op som idoler, men alligevel har de sat sig spor for eftertiden, og deres historie kan fortælle om både storhed og ydmygelser. En sådan person var Mette Pedersen. Hendes historie

Mette som ung i Them

er nedskrevet af et barnebarn og her suppleret med oplysninger fra efterkommere og forskellige arkiver.

Mette Pedersen er født den 14. november 1835 i Them sogn ved Silkeborg. Hendes forældre, Maren og Peder Rasmussen, var af en god gammel bondeslægt. Hendes far var selvejerbonde og ejede en god gård og hørte til sognets kendte og agtede mænd, der af sin samtid var betroet mange tillidshverv. Han var gift to gange, og i første ægteskab var der tre børn, mens der i andet ægteskab var tolv, hvoraf Mette var den næstældste.

Under hjemlige og lykkelige kår gled Mettes barndom. Da hun var omkring 14 år, døde hendes far, og hun måtte ud at tjene hos fremmede. Hendes mor solgte gården og købte et lille hus, hvor hun havde et par køer og et spand stude til ejendommens drift. Mette fik plads i huset hos en skovfoged, Andersen i Røde Bro ikke ret langt fra sit hjem.

I skovfogedboligen boede både den ældre og tidligere skovfoged samt dennes søn, der nu var skovfoged, og som nylig var blevet gift. Her gik Mette begge de to familier til hånde og vandt ved sit gode humør, sin trofasthed og sin arbejdsvilje sit herskabs fulde tillid. Snart blev det dog de unge skovfogedfolk, som lagde mest beslag på hende, idet den unge kone ventede sit første barn.

En søndag, da skovfogeden og de fleste af folkene var i kirke, og Mette og den gravide kone var ene hjemme, gik fødslen i gang. Mette fik omgående sendt bud til kirken efter hjælp, men før manden nåede hjem, og før jordemoderen var ankommet, fødte den unge kone en dreng, og Mette måtte alene ordne det hele, hvad hun også gjorde til alles tilfredshed. Hun var dengang 15 år. Senere ved en jagt, hvori kong Frederik den syvende deltog, og ved hvilken lejlighed han indtog sin frokost i skovfogedgården, blev historien fortalt, og kongen roste hende og gav hende 4 rigsdaler og sagde til hende, at hun var en "knøv pige." Mette omtalte altid senere denne begivenhed med glæde og stolthed. Drengen, der blev født, blev siden skovfoged og overtog faderens stilling.

Mette var en dygtig pige, rask til både hånd og mund, aldrig forknyt, og aldrig gik hun uvildig til et stykke arbejde, var det end nok så svært, og med et smil væddede hun med gårdens karle om, hvem der kunne bære den tungeste byrde. Hun fortæller selv, at den gang kunne hun lægge en tønde rug på sin ryg og bære den på kornloftet, endda hun var lille og fin af skikkelse. Intet under, at skovfogedens gerne beholdt Mette. Der var god brug, såvel for kræfter som humør, og begge dele havde hun i rigt mål. Der var meget at bestille, idet der efterhånden var mange børn i hjemmet, hvad der medførte, at arbejds-dagen for det meste både blev lang og streng, men Mette klagede ikke. Hun blev i skovfogedhjemmet i 9 år. Hun var tro i sin tjeneste og afholdt, og når Mette i sin alderdom ofte talte om "den tid hun tjente hos skovfogedens," så var det fordi, hun der havde sine lyse og lykkeligste ungdomsår.

Før Mette flyttede fra skovfogedgården, var hun blevet forlovet med en ung gårdmandssøn fra nabogården Rustrup. Hendes forlovede, Kristian, havde en broder, og det blev bestemt af deres forældre, at den ene af brødrene skulle have gården mod at tage de to gamle på aftægt, medens den anden skulle have 3.000 rigsdaler som sin arvepagt. Kristian og Mette ville helst have pengene og selv bygge deres fremtid op, og dette blev så bestemt.

De to unge lagde planer for hjemmet, der skulle bygges og alt tegnede så godt, så lyst og lykkeligt for dem.

Mette var i alle måder en lykkelig, ung pige, og sangen lød fra hendes læber dagen lang. Men det gik her, som det så ofte går i livet, at når solen skinner klarest, brister det allersnarest. Kristian og Mette havde fastlagt dagen for deres bryllup, men uventet blev han syg af lungebetændelse og blev indlagt på sygehuset i Silkeborg. Det blev lange og trange dage for Mette, og den glade sang og smilet forsvandt. Hver dag gik hun på sin fod den lange vej til Silkeborg for at se til sin syge kæreste. Han blev mere og mere syg, en dag gav han hende da sit ur, og bad hende beholde det som et minde om ham. Dagen efter, da hun kom til sygehuset, var Kristian død. Hun blev syg af sorg og fik heftige krampeanfald, og syg i både krop og sjæl kom hun tilbage til sit hjem.

MØDET MED JULIUS

Efter en tids forløb måtte Mette igen prøve at leve videre, og midlet for hende blev arbejde. Hun tog plads som husbestyrerinde på en stor gård, der ejedes af to ugifte mænd. Det var med arbejdsglæde, hun tog sig af det ret vanskelige hverv at styre og lede den store husholdning. Mette havde allerede været på denne gård et års tid, da der til skiftedag skulle komme nye folk til tjeneste. En af dem var Julius Kastbjerg Madsen, han var født i Nees i 1843, hvor forældrene havde en lille ejendom, og han var vokset op under meget beskedne kår. Navnet Kastbjerg var en arv fra faderen, Mads Kastbjerg Pedersen, der var født i Nr. Kastbjerg i Dybe.

Julius var både smuk og begavet, mørkt krøllet hår over en høj og smuk pande, øjnene var blå og lyste af lune og munter sorgløshed. Han forsøgte at komme i Mettes nærhed ved enhver lejlighed, og hun blev betaget af hans gyldne løfter, hvor han gjorde Vestjylland og havet til et eventyrland. Mette blev advaret af sin husbond, som sagde, *"at hun var alt for god til denne Julius, han ville hende intet godt, og han bliver ikke lang tid i mit brød."* Men det var for sent. Mette var gravid, og hun og Julius blev viet den 28. november 1863 i Them kirke.

At årsagen til giftermålet var graviditet, gik hendes mors ære og stolthed for nær. Hun blev meget vred og ville helst ikke vide noget af hende og endnu mindre af Julius. Mette har senere fortalt om sin brudfærd, at hun græd af sorg den dag; hun var ikke nogen lykkelig brud på grund af skammen, der var overgået hen-

de, og utrygheden over for Julius. Det var svært for hende at mærke sin mors og øvrige families vrede og hårde sind vendt mod sig og Julius.

Det er lidt uvist, hvornår Mette og Julius forlod deres plads og fik egen husholdning, men de var i hendes hjem, da hun den 9. juli 1864 fødte en søn, som blev døbt i Them kirke og fik navnet Anders Martinus. Julius var en dårlig familieforsørger: hans sorgløse natur, hans ulyst til reelt arbejde og, hvad værre var, hans lyst til spil, gjorde, at han ikke kunne få stadigt arbejde. Det var ikke sjældent, at han tilbragte dagen i "gode venners" selskab, og tiden gik med drik og kortspil, og de få penge, han var i besiddelse af, var hurtigt borte.

Ved en sådan festlig sammenkomst solgte han sit bryllupstøj, og pengene herfor havde han også brugt, inden han kom hjem til kone og barn. Når Mette bebrejdede ham hans adfærd, forsikrede han højt og helligt, at det nu var slut, og hun måtte igen tro på ham. En dag havde han spillet sit ur bort, og han ville låne Mettes ur, som hun havde fået af Kristian. Uret var hende et dyrebart minde, og hun var slet ikke glad ved at låne Julius det, men han lovede bestemt at passe godt på det. Da hun en dag opdagede, at han ikke bar uret på sig, fik hun bange anelser. Hun turde næsten ikke spørge ham om, hvor uret var. Omsider fik hun dog spurgt ham om det, og efter mange udflugter og omsvøb kom det frem, at også det var spillet bort. Da blev Mette både vred og ulykkelig, dette havde hun dog ikke ventet af ham. En dag, da hun stod og var i færd med at tilberede deres fattige middagsmad, mens Julius som sædvanlig var på farten, kom der to politibetjente og spurgte efter ham. Grebet af angst spurgte hun, hvad Julius havde gjort. *"Han har spillet et ur og en pibe bort, som ikke var hans eget, men som han har taget fra en anden mand, det er tyveri, og vi er kommen for at arrestere ham"* var svaret. Da sank Mette sammen. Atter rev og sled krampen i hende, og da hun efter nogle dages forløb atter var sig selv, var Julius arresteret. Nu var hun først ret ulykkelig. Skammen syntes hende så stor, at hun næsten ikke kunne bære den. Hun syntes alle vegne at høre en hvisken: *"Din mand er en tyv, din mand har stjålet."*

BLIVER SENDT TIL NEES SOM FATTIGLEM

Nedbrudt af sygdom og sorg var Mette ude af stand til at kunne arbejde, og fattigdom og nød gjorde sig ret gældende for hende og hendes lille dreng. Sin familie hverken ville eller turde hun

ty til, da de så afgjort havde været imod hendes ægteskab med Julius. Hun måtte da gå den tunge gang at henvende sig til Them sogn om fattighjælp. Dette skete i året 1865. Dengang var der ikke den hjælp for fattige og nødlidende, som man har nu om stunder, og set med nutidsøjne var det nærmest forfærdelige forhold, man dengang bød fattige mennesker. Ved et forstanderskabsmøde enedes man om at sende den syge Mette og hendes 3/4 år gamle barn til hendes mands hjemsteds kommune, som viste sig at være Nees sogn.

En tidlig forårmorgen 1865 holdt Thems sognefoged med sin vogn uden for hendes dør. I vognen, som var en almindelig arbejdsvogn, var anbragt et knippe halm til at sidde på. Mette og hendes lille søn samt hendes og mandens få og fattige ejendele blev anbragt i vognen, og den lange rejse tog sin begyndelse. Foruden mor og barn var der også en ung pige med, som efter lægens forlangende ledsage Mette, fordi hun til tider var meget syg og ofte havde anfald af krampe. Næsten som om hun kunne være en forbryder, blev hun nu kørt fra sognefoged til sognefoged tværs gennem Jylland fra øst til vest. Når der var kørt gennem et sogn, blev hun afleveret hos næste sognefoged, som så skulle skaffe køretøj og en kvinde til at ledsage hende indtil næste sognegrænse, hvor det samme gentog sig. Det var meget få steder, hun mødte venlighed, det var nemlig meget ubejlejligt for landmændene at skulle køre midt i den travle forårstid. Ti gange måtte Mette skifte køretøj og ledsager på denne rejse fra sin hjemegns smilende natur til den for hende ukendte og barske egn i Vestjylland. Hvad hun har lidt på denne rejse, kan lettere tænkes end beskrives. Syg, skuffet og fortvivlet og ude af stand til at arbejde, måtte denne ærekære, arbejdsomme kvinde nu tinges i brød hos fremmede.

Hvorfor og hvordan kunne et forstanderskab i Them sende et meget sygt bysbarn til en uvis skæbne i et for dem så fremmed og ubekendt sted som Nees? Valgbare og stemmeberettiget til forstanderskabet var kun gårdmænd med et skøde på en gård på mindst 1 tdr. hartkorn (den tids værdiangivelse for en gård). Det var gårdmænd, der valgte gårdmænd i forstanderskabet/sognerådet, og det var gårdmændene, der betalte skatten, så jo mere de sparede, jo mindre skat skulle de svare. En anden årsag var love og regler for fattigvæsenet. En af lovene var, at for at få fattighjælp skulle personen have boet i sognet i mindst 5 år, og hvis det skulle hænde, at en person var flyttet rundt i flere sogne i kortere åremål, så var det fødesognet, der havde forsørgelses-

pligten. Them forstanderskab overholdt loven. Julius var forsørgelsespligtig for sin kone, og når han ikke kunne, da han var ar- resteret, så kunne omkostningen sendes videre til hans fødesogn.

I 1865 levede Julius' forældre endnu, men de var ældre og på aftægt og nævnes ikke hos forstanderskabet. Derimod havde Julius en bror, Peder Kastbjerg, hvor Mette fik ophold de første par måneder. Peder havde en lille og simpel ejendom, stedets mure var tre alen høje, (ca. 1,75 m), beboelsen var på 5 fag x 8½ alen (ca. 6,5 m. x 5,75 m.) og skulle huse tre voksne og tre børn. Mettes ophold hos sin mands broder har tilsyneladende ikke været godt, og det ser ud som om, hans største interesse var, hvor meget han kunne få af fattiggassen for at huse hende.

Ved et forstanderskabsmøde 28. juli 1865 blev der truffet overenskomst med Peder Madsen om betaling for den tid, han havde huset ovennævnte kone og barn, nemlig 58 dage à 1 mark og 4 skilling, der mod kvittering udbetales ham af fattiggassen. Sum: 12 rigsdaler og 8 skilling.

Desuden var der et krav på 28 rigsdaler fra Them forstanderskab for deres omkostninger. Nees Forstanderskabet besluttede at forsøge at få Mette og barn indtinget et billigere sted, og Søren Jensen, Vester Hede, gjorde tilbud om at ville tage moderen og barnet for en betaling af 17 skilling daglig og derfor give dem kost, vask og det fornødne i den nævnte tid. Medicin fra apoteket betales dog af fattigvæsenet efter regning. (Indtinget: I praksis vil det sige, at det blev bekendtgjort, at der en søndag efter gudstjenesten blev afholdt licitation over, hvem der billigst ville påtage sig den udbudte opgave).

Efter det afholdte forstanderskabsmøde var Mette altså tinget i kost hos helt fremmede, og det har nok været vanskeligt for hende at finde sig til rette under sådanne forhold. De stod uforstående over for hende, og hun fandt ikke den trøst eller deltagelse i sin elendighed, som hun trængte til nu.

Hun følte selv, at det var en knugende skam, at hun, der var så ung, skulle være fattigvæsenet til byrde, selvom hun til dels var kommet uforskyldt ind i alt dette. Hun mærkede, at hun blev set ned på, følte hun var tilovers, både hos familien og alle øvrige i sognet. At det forholdt sig sådan, har hun ofte talt om, da hun blev gammel.

I oktober var Mette atter på forstanderskabets dagsorden, hvor det vedtoges, at det ledige værelse i "Hospitalet," fattighuset, skulle istandsættes snarest muligt, for at Julius Madsens ko-

ne og barn kunne få et værelse at være i indtil videre. Det er værd at lægge mærke til, at der står anført i protokollen "indtil videre". Hun har selv oplyst herom, at forstanderskabet havde fået at vide, at hun var af god familie, og at der kunne være en mulighed for, at hendes familie ville tage imod hende.

JULIUS VENDER TILBAGE OG FORSVINDER IGEN

Efter at have udstået sin straf og er kommet på fri fod, vender Julius tilbage til Nees. Ved sin ankomst blev han ikke set på med milde øjne, og Mette har fortalt, at der blev gjort forsøg på at forbyde ham at opholde sig i fattighuset hos sin kone og barn. Han var også meget hjemmefra, han rejste rundt i landet som handelsmand og falbød billeder i kobberstik, senere forsøgte han at sælge hornskeer, og det gik nogenlunde med afsætningen. Julius var meget evnerig. Han var i modsætning til Mette godt belæst og skrev en pæn håndskrift. Han blev ofte hentet af bønderne, når ansøgninger eller skrivelser til de forskellige myndigheder skulle opsættes. At de to mennesker var yderst forskellige ses deraf, at medens Mette, efter at hendes helbred var blevet nogenlunde, begyndte at arbejde rundt på gårdene, i tørvemosen, og hvad der ellers tilbød sig, så tilbragte Julius det meste af sin tid med at læse og skrive, og han var aldrig bedre tilpas, end når han kunne hjælpe bønderne med et eller andet skriftligt og derved tjene et par skillinger.

Det var strenge tider for Mette, arbejdet i tørvemosen og senere i høsten var hårdt, og dagen var lang, og hun måtte altid have sin lille dreng med sig overalt, hvor arbejdet faldt. Hun fortæller fra den tid, at mange gårdmandskoner var gode ved hende, og ofte fik hun mad med hjem fra køkkenet i de gårde, hvor hun arbejdede.

Hen på sommeren 1866 blev hun klar over, at hun skulle have et barn, og 9. januar 1867 fødte hun en dreng, som 4 dage efter blev døbt og fik navnet Mads Peder. Da drengen var 13 dage gammel, forlod Julius kone og børn uden at sige et ord om, at han rejste, og han har ikke nogensinde siden ladet sig se eller givet det mindste livstegn fra sig. I førstningen kunne Mette slet ikke fatte, at det virkelig var tilfældet, at han var borte, men efterhånden gik det op for hende, at han ikke kom tilbage. Efter hans bortrejse fik Mette mere medfølelse af sognets beboere, og mange var gode mod hende, både med mad til børnene og arbejde til Mette. Det viste sig, at Julius gennem længere tid jævnlig

havde forsynet sig med hornskeer, så han ved sin bortrejse havde en anseelig mængde heraf og selvfølgelig var det hele købt på kredit hos de forskellige skemagere, der måtte forsone sig med tabet.

Et par måneder efter Julius forsvinden får forstanderskabet en skrivelse fra præsten i Them. På en eller anden måde har folk i Them fået at vide, at Julius havde forladt Mette og børnene, og de har så tænkt sig, at Nees og Them sogne i fællesskab kunne betale for hende og de to børn, og at hun så skulle tage bopæl i Them, hvor familie eller omgangskreds kunne hjælpe dem til rette. Nees forstanderskab svarer, at det kun kan ske på den betingelse, at omkostningerne for Nees ikke måtte overstige 20 rigsdaler årligt, og at det bliver årsvis, man tilstod hende denne understøttelse. For i det tilfælde, at hendes bortrømte mand skulle vende tilbage, måtte understøttelsen sandsynligvis bortfalde. Det tilbud var ikke tilstrækkeligt for Them forstanderskab, og Mette måtte blive i Nees resten af sin tid. Dog besluttes det at give Mette tøj til en kjole, sikkert fordi hendes påklædning har været meget mangelfuld.

GENSYN MED HJEMEGNEN

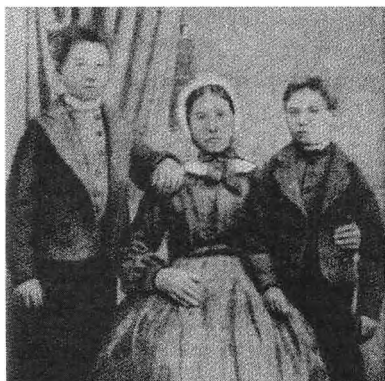
Disse forhandlinger kom imidlertid Mette for øre, og da hun havde fået den nye kjole syet, meldte sig samtidig længslen efter at se sin hjemegn og besøge familie og venner der, især skovfogedslægten længtes hun meget efter. Allerede i april måned, da jorden var fri for sne, begav hun sig på vandring fra Nees til Them. Sin største dreng, Martinus, havde hun fået indlogeret hos nogle venner, som følte med Mette og tit var gode mod hende og hjalp hende til rette på mange måder. Så drog Mette ud på sin lange rejse til fods og med den lille Mads Peder, som kun var 3 måneder gammel.

Hun havde lånt en lille vogn af en anden familie, og her anbragte hun drengen godt indpakket, idet vinteren endnu ikke var helt ovre. Hun tog mad med hjemmefra, et stort hjemmebagt sigtebrød, hvoraf hun skar den ene ende, som hun så udhulede og fyldte med smør. Heraf spiste hun så undervejs og drak vand til, og efterhånden som hun kom frem på sin vandring, bad hun gode mennesker om mad og husly til sig og barnet, og ingen nægtede hende noget. Dog har hun fortalt, at hun flere nætter måtte tage til takke med at sove på anvist plads i udhuse eller lader, og at sådanne nætter kunne være både kolde og lange.

Hver dag tiggede hun mælk til drengen, og han blev altid mæt. Hans snavsede bleer vaskede hun i tilfældige vandhuller og vred dem så hårdt hun kunne og tørrede dem på sit bare bryst. Det var ikke nogen magelig rejsefærd. Hun havde det spinkle håb, at hun i Them kunne finde spor efter Julius, hun havde stadigvæk svært ved at forsone sig med den hårde kendsgerning, at Julius var borte for bestandig.

Da Mette omsider nåede til sit hjem i Them, mødte der hende et af hendes livs største skuffelser. Hun blev modtaget af sin mor med de ord: *"Ja, min pige, du har selv valgt din vej og rodet dig ind i al din nød, og det alene, fordi du fulgte Julius, nu står du med smerten, og vi hjælper dig ikke. Du og barnet kan sove her i nat, men i morgen tidlig må du gå din vej."*

Næste morgen søgte hun til skovfogedboligen, og her tog de vel imod hende og barnet. Hun mærkede nu, at hun var mellem venner, der virkelig holdt af hende. I skovfogedgården tilbragte hun nogle dejlige uger, men afrejsens dag kom, da hun måtte tilbage til Nees. Det var hendes mening at gå den samme vej tilbage, men det ville skovfogedens ikke vide noget af, de gav hende penge til en jernbanebillet og for at være sikker på, at hun virkelig benyttede toget over den strækning, hvor den nyligt var anlagt, tog de med hende til Silkeborg og hjalp hende ind i toget. Hvis de ikke havde gjort dette, er det muligt, at Mette var vandret hele den lange vej tilbage og gemt pengene til noget andet.

*"Mett Julius" med sønnerne
Martinus og Mads Peder*

KÆMPEDE FOR SINE BØRNS FREMTID

Mette var stadig under fattigvæsenet og boede i et værelse i "Hospitalet" sammen med sine to drenge. Trods sorg og modgang havde hun ikke tabt lysten og energien til at tage fat. Hun var villig til at kæmpe for sig og sine børns fremtid, og målet for hele hendes stræben gik ud på at komme ud af fattighuset og ikke mere være nogen til byrde. Da drengene blev så store, at hun kunne forlade dem eller

overlade dem til sine husfællers tilsyn, tog hun på arbejde.

Desto strengere arbejdet var, desto raskere blev hun, og krampeanfaldene hørte næsten op, og da beboerne i Nees forstod, at Mette Julius både ville og kunne arbejde, var der nok, der havde brug for hende. Hun blev en eftertragtet arbejdskraft, og hun har selv nævnt, at gårdmandskonerne var gode ved hende.

1. juli 1867 havde forstanderskabet i Nees møde. Blandt de sager, der blev behandlet, var et andragende fra "Mett Julius" angående et stykke tøj til børnene samt et par træsko, hvilket blev hende bevilget. Ligeledes blev der på mødet taget bestemmelse om at levere hende brændsel til den kommende vinter, nemlig 12 læs tørv og 1 læs klyner. I forstanderskabets protokol hedder det ikke længere Julius Madsens kone, men "Mett Julius," og det blev hendes kaldenavn resten af hendes tid.

Året efter var "Mett Julius" atter på rådets dagsorden den 3. oktober. Denne gang sammen med to andre fattighjælpsmodtagere, som andrager at få tildelt noget kød. Forstanderskabet vedtog at købe en gammel hest og dele dens kød mellem dem. 1868 var et ualmindeligt tørt år, så der var ringe avl på markerne og som følge deraf var kreatur- og hestepriiserne meget små, så der blev foretaget mange slagtninger, især gik det ud over gamle heste. De tre familier har derfor ment, at de kunne ønske lidt af det billige kød, og deres ønske blev imødekommet. I 1870 uddelte forstanderskabet 6 nye testamenter, som sognet havde modtaget fra det Britiske Bibelselskab. Ved denne lejlighed blev "Mett Julius" betænkt med et af disse. Så vidt det kan ses, er det sidste gang, at Mettes navn forekommer i forstanderskabets forhandlingsprotokol. Disse kolde og saglige vedtagelser og bestemmelser siger i sig selv ikke ret meget, men det er sjældent, at et almisselems navn kun findes så få gange i protokollen. Det må tolkes sådan, at Mette kom så langt med slid og strengt arbejde, at hun kunne forsørge sig selv.

FLYTTER I SIT EGET HUS - "FRIHJEM"

Det næste mål var at blive herre i eget hus og komme ud af fattighuset. Fattighuset var 8 fag x 9 $\frac{3}{4}$ alen, (ca. 10 m. x 6 $\frac{1}{2}$ m.) og indrettet med to lejligheder. I 1870 var der foruden Mette og hendes drenge også 3 ældre damer. I 1880 var Mettes ældste dreng ude at tjene, men der var kommet nye beboere til, så der nu var tre voksne kvinder og seks børn. At flytte i eget hus var

en næsten umulighed for Mette. Der var en lov, at havde man modtaget fattighjælp, så overtog forstanderskabet skødet på huset, og efter denne lov kunne Mette ikke blive ejer af et skøde.

Som nævnt var flere familier gode ved Mette, en af dem var Krarups i Nr. Kirkegaard. Af dem fik hun en jordlod, hvor de hjalp hende med at bygge et hus. Huset blev muligvis bygget 1881, for dette år begærer hun forstanderskabet om at blive slettet af fattigvæsenet. Det bliver hun, og rådet eftergiver hendes gæld. Hun gav huset navnet "Frihjem," (Skalstrupvej 120) og det var ikke behæftet med gæld af nogen art, da det var færdigt. Det har været en stor og lykkelig stund for hende, da hun flyttede ind i det. Meget af arbejdet ved husets opførelse havde hun selv gjort: samlet store sten til soklen og plukket al lyngen til tagbeklædningen, ligesom hun også selv udførte male- og tapetsererarbejdet.

"Frihjem" i dag Skalstrupvej 120, ca. 1930

ET HÅRDT OG ARBEJDSOM LIV

Det var ikke blot Mette Julius, der arbejdede, hendes drenge fik det også lært. Da Mads Peder var 12 år i 1879, tjente han i gården Kjærdige. Om husbonden var urimelig eller Mads Peder havde gjort noget forkert er uvist, men Mette klager til forstanderskabet over, at husbonden havde slået drengen. Rådet gjorde

ikke mere ved sagen, men husbonden gav Mads Peder 19 kr. i erstatning. Det var også Mads Peder, der var blevet meget syg af mæslinger, og da Mette havde fået at vide, at doktoren fra Lemvig var kørende til sognet på sygebesøg, tog hun drengen ved hånden og gik ud på vejen, hvor hun vidste han ville komme forbi, for der at passe doktoren op, når han kom. Efter lang ventetid kom vognen, og hun fik den standset, og doktoren, der var af den gamle type, så på drengen og sagde til hende, idet han bandede: "Ham kan du godt tage med hjem igen og slå ham for panden, for han lever alligevel ikke." Spådommen slog imidlertid fejl, drengen levede videre og blev både stor og stærk.

Det var ved arbejde i mosen, Mette tjente de fleste af sine penge. Det var strengt arbejde og lange dage, fra solopgang til solnedgang. Det var akkordarbejde med en til at grave tørv op og en til at køre fra på trillebør. De fleste par kunne grave omkring 8 læs à 30 sne, (4.800 tørv) om dagen, men Mette og hendes makker var dygtige og gravede 10 læs om dagen (6.000 tørv). Når tørvne var gravet, sat til tørring og tjenlige til hjemkørsel fra mosen, blev arbejdet betalt med 65 øre pr. læs. Mette blev ved at arbejde i mosen, til hun var 70-75 år, og arbejdet satte sit præg på hænderne, der blev grove og sorte. En nu afdød mand i Nees, der var født 1898, har fortalt, at Mette var meget børnenvenlig, hun sagde ofte kom indenfor og få et stykke sukker, men hendes fingre var så sorte og ru, at drengene lod de små få sukkeret.

Mette var en flittig kirkegænger, og hun ville gerne læse, mest salmer eller prædikener, men hun kunne ikke læse det håndskrevne eller skrive et brev. Det måtte børn eller børnebørn hjælpe hende med.

OPGAV ALDRIG JULIUS

Håbet om at Julius ville vende tilbage, opgav hun aldrig, helt op i sin sene alderdom foresvævede det hende, at han ville komme, og næsten hver gang hun havde besøg af barnebarnet, vendte hun tilbage til det samme: "*Julius skal nok komme, inden jeg dør.*" Selv om hun var blevet svigtet af Julius, og han havde været uærlig mod hende, tålte hun aldrig, at der blev talt nedsettende om ham. Hun sagde, at han var god, og at han aldrig var ond ved hende eller børnene, og at han aldrig havde mishandlet hende, men, tilføjede hun og i regelen med et lille undskyldende smil: "*Han ville bare ikke bestille noget, han var altid*

så sorgløs og ubekymret, men god og køn, det var han." Gennem mange år levede hun i den tro, at hans familie vidste, hvor han befandt sig, men det er vist ganske udelukket, at der er nogen, der har vidst, hvor han var.

Engang i 1890'erne flyttede hun fra Frihjem og til en lille lejlighed i Kirkehuset, og de sidste år af sit liv opholdt hun sig på de gamles hjem i Brandborg, hvor hun døde 15. april 1925 og blev begravet på Nees kirkegård.

For Mettes familie forblev Julius Kastbjergs forsvinden en gåde. Omkring 1950 forsøgte nogle af Mettes efterkommere at finde ham gennem udenrigsministeriet og Frelsens Hær, men uden resultat. Dog menes der at have været en fåreavler i Australien af samme navn. Blandt Julius' slægt gik der rygter om, at han muligvis var emigreret, vistnok til Australien.

JULIUS' FAMILIE FRA AUSTRALIEN OPSØGER NEES

For omkring 10 år siden blev Nees arkiv kontaktet af en familie fra Australien, som søgte oplysninger om en af deres aner, som kom fra Nees. Det var Julius Kastbjerg og den australske familie blev meget overrasket over, at han havde været gift i Danmark og havde efterkommere her. Det var de fuldstændig uvidende om, men de har været på egnen og set de steder, hvor slægten har levet og fortalt Julius historie, som kort er:

Hvor han opholdt sig, eller hvad han beskæftigede sig med, fra han forlod Mette og frem til 10. april 1872 er uvist, men denne dato er han i Hamborg og går ombord i skibet Humbolt, som er et passagerskib, der sejler emigranter til Australien. I Hamborg oplyser han, at han kommer fra Hammelev, et sogn nær Haderslev. Efter 117 dages sejlads kom skibet 1. august til Bowen i Queensland. Bowen bestod af nogle mindre træhuse og var ikke klar til at modtage emigranter, så mændene måtte sove i telte.

Med som emigrant var Anna Sophia Jacobsdotter Ostrom fra Luleå i Sverige. Året efter den 18. august 1873 blev hun gift med Julius. 9 dage efter vielsen tog de med et skib ca. 2.000 km. til Sydney i New South Wales. De får to drenge. Da Martin Joseph bliver født i 1874, bor de i Woolloomooloo, i dag en del af Sydney, men vi ved intet om, hvad de ernærede sig med. I 1875 blev familien forøget med Ludwig, og det nævnes, at Julius er betjent ved politiet i Paramatta, og at de bor i en af politiets ba-

en forstad til Sydney. 2. december 1877 dør Anna Sophia og bliver begravet i Liverpool i nærheden af Paramatta, og på det tidspunkt Julius er ansat som inkassator ved fogedretten i Liverpool.

Året efter giftede Julius sig med Mary Ann Byrn, som var katolik. Omkring 1885 flyttede de til Cowra, ca. 300 km. fra Sydney mod Canberra, hvor de drev et landbrug med mælkesalg, vistnok fra eget mejeri. Blandt Julius efterkommere omtales, at han også havde haft en frugtbutik. Hans efterkommere i Australien fortæller, at han i 1888 havde brevveksling med en nevø, der var udvandret til USA, så nogen fra hans familie i Danmark har vidst, at han opholdt sig i Australien.

Mary Ann Byrn døde i 1910, og 4. september 1918 døde Julius. De blev begge begravet på den katolske kirkegård i Cowra og i en nekrolog efter Julius, omtales han som en meget respektabel mand, der blev bisat i en poleret kiste af cedertræ.

Karl Pedersen

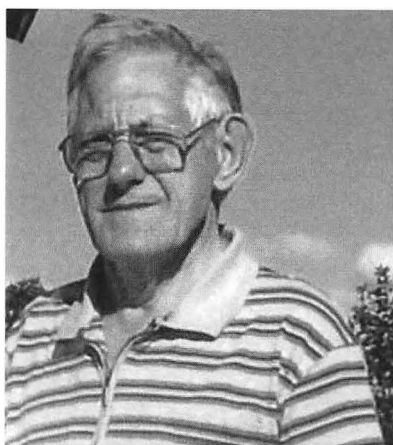
Fotos udlånt af Nees Skalstrup Lokalarkiv

Karl Pedersen

Niels Bjerres Vej 5
7620 Lemvig

Født 1936 i Sahl ved Bjerringbro. Gift 1961 med Solveig Pedersen fra Nees og har drevet et familielandbrug i Nees fra 1961 til 2009. Bor nu i Lemvig.

Begyndte for flere år siden at interesse mig for slægtshistorie, som efterhånden gik over i lokalhistorie, specielt om Nees sogn.

Arkivsamvirket i Lemvig Kommune

www.lemvighistorie.dk

Arkivsamvirket er paraplyorganisation for de 14 arkiver i Lemvig Kommune. I styrelsen er der 6 valgte arkivmedarbejdere, en repræsentant fra Lemvig kommune og bibliotekschefen, som også er leder af Arkivsamvirket.

Siden 2007 har Arkivsamvirket været tovholder for uddannelse af arkivmedarbejdere til at kunne registrere i det edb-baserede registreringsprogram Arkibas.

I alt er vi ca. 75 frivillige og ulønnede arkivmedarbejdere fordelt på de 14 arkiver.

Som nævnt bruger vi det internetbaserede registreringsprogram Arkibas, der er udviklet og serviceres af Sammenslutningen af Lokalarkiver i Danmark - SLA. Det er også herigennem, at vi får uddannet vore arkivmedarbejdere i at bruge programmet. Vi har efterhånden fået uddannet medarbejdere fra de fleste af vore arkiver.

Samtidig kræves det, at medarbejderne gennemgår en egentlig arkivuddannelse, og her mangler vi kun et modul, som bliver afholdt i efteråret 2013.

Sidste år prøvede vi at holde et fælles arrangement på "Arkivernes dag". Arrangementet foregik på Bovbjerg fyr den 10. november 2012, hvor 12 af samvirkets 14 arkiver deltog. Det var et eksperiment og vi var måske ved at blive kvalt i vores succes. Vi mener der har været ca. 300 forbi i løbet af dagen.

Vi har planlagt, at gentage det fælles arrangement hvert andet år, så har man jo mulighed for at holde åbnet hus i egne lokaler de andre år.

Med dette vil jeg gerne takke alle der har vist interesse for Lemvigegnens lokalhistorie, og håber interessen fortsat kan være med til at bevare vores historie for de næste generationer.

Jens Erik Villadsen

(fmd. for Arkivsamvirket i Lemvig Kommune)

De 14 lokalarkiver i Lemvig Kommune

Adresser, kontaktpersoner og åbningstider
se www.lemvighistorie.dk

Bonnet Lokalarkiv

Bøvling Sognehistorisk forening og arkiv

Dybe-Ramme Lokalarkiv

Fabjerg Lokalhistorisk Arkiv

Fjaltring-Trans Lokalarkiv

Flynder Sognearkiv

Gudum Sognearkiv

Lemvigegnens Lokalhistoriske Arkiv

Lokalarkivet for Thyborøn-Harboøre

Lokalhistorisk Arkiv for Klinkby og Omegn

Lomborg-Rom Lokalhistorisk Arkiv

Møborg Lokalhistorisk Arkiv

Nees-Skalstrup Lokalarkiv

Nørre Nissum Lokalarkiv

Register omfattende personer, stednavne og emne

A. Dueholm, 21
A. C. Madsen, 14
A. T. Hinrichen, 14
A. Aa. Andersen, 14
Addy Jensen, 45
Agergaard, 54 ff.
Agergaard, Erling, 57, 59
Agergaard, Frede, 56
Agergaard, Jens, 54
Agergaard, Margit, 55
Axel Kjeldgaard, 8, 32
Albertsen, Arnold, 41
Alfred Haunsdahl, 11
Algade, Ramme, 42
Alparken, Ramme, (45-46), 48
Anden verdenskrig, 7-23, 35-47, 56-65
Anders Martinus Kastbjerg, 70
Andersen, A. Aa., 14
Annelise Andreasen, 47
Andreas Krarup, 37, 41, 43
Andreasen, Annelise, 47
Anna Sophia Jacobsdotter Ostrom, 79-80
Arnold Albertsen, 41
Arrestationer, 16-23
Arrestationsgrupper, 16-23
Arthur M. Platz, 8, 11, 12, 32, 39
Asger Kristensen, 41, 43
Astrid Rasmussen, 22
August Nielsen, 8, 24, 25, 30, 32
Aksel Jacobsen, 10
Andersen, Ejvind, 13
Andreasen, Christian, 12
Axel Smith, 10
Axel Urth, 8, 30, 32

Balle, Helge, 32
Bay, Stephan, 13, 22
Befrielsen, 14, 15-21, 45-46, 63-65
Bendtsen, Gunnar, 10
Berthelsen, Jørgen, 8, 12, 14, 32
Best, Werner, 36

Besættelsen, 7-23, 35-47, 56-65

Bjerregaard, 41

Bonnet, 42-43

Bonnet Station, 45

Borgen, Tom, 32

Borgerværn, 9-12, 33

Brandt, frk., 49

Breddam, Svend, 8, 32

Bro, Karen, 52

Brodersen, (sagfører), 39

Brøndum, N. T., 13

Busk, Jacob, 8, 32

Byrn, Mary Ann, 80

Bækmarksbro, 49 ff

Bødker Kreilgaard, 44.

Børge H. Rasmussen, 13

C. A. Lauritsen, 17

C. P. Nielsen, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47

CB-mandskab, 25

Carl Ejnar Tøt, 11

Carl Peder Christensen, 13

Carl Peitersen, 10

Charles Jørgensen, 10

Charles Møller, 42

Chr. Husted, 38-39

Chr. M. Jensen, 13

Chr. Peder Nielsen, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47

Chr. Søndermark, 37, 38, 41

Christensen, Carl Peder, 13

Christensen, Niels Wilbert S., 13, 32

Christensen, Tage, 13

Christian Andreasen, 12

Christiansen, Karl, 13

Christina Jähne, 22

Cirkulære nr. 231, 36

Cykeltveri, 11, 39-40

Dam, Niels Jensen, 13

Danmarks Frihedsråd, Lokalafdelingen i Lemvig, 8, 32

De Gamles Hjem, 45-46, 48

Dr. Kjeldgaard, 46

Drikkeri, 45
Dueholm, A. 21
Dybe-Ramme Kommunes vagtværn, 35-47
Dyrlæge Krogh, 47

E. Strandbygaard Jørgensen, 13, 22
Edv. Petersen, 42, 43, 45
Einar Hoeck, 12
Ellen Kattenhøj, 49
Ellen Kirstine Kattenhøj, 49
Ejvind Andersen, 13
Erik Lund, 14
Erik Pedersen, 41-42, 46
Erik Skeller, 8, 32
Erling Agergaard, 57, 59
Evald Grøndahl, 41

Falck, 45
Fattighjælp, 70 ff.
"Feltmadrasser", 16, 19-20, 43-44
Flynder, 49 ff.
Flygtninge, 24-29, 33
Flygtningelejren, Rom, 19, 24-29, 33
Flyvepladsen, Rom, 9, 33
Folmer S. Jønson, 10
Folmer S. Rasmussen, 13
Fr. Nielsen, 41
Frandsen, Niels Peter, 13
Fraternisering, 19-23, 25, 28-29, 43
Frede Agergaard, 56
Frivilligt CB-mandskab, 25
Frostholm-Lauritsen, Niels, 13
Fuldskab, 45

Gamles hjem, De 45-46, 48
Gunnar Bendtsen, 10
Gjervig, Gunnar, 37, 41
Grøndahl, Evald, 41
Gunnar Gjervig, 37, 41
Gunnar Stigaard, 41

H. Schneekloth, 12, 14, 19, 21, 25

Hans Erik Oxbøll, 13
Hans Poulsen, 41
Hansen, Poul Lyne, 37
Harald Witte, 10-11
Haunsdahl, Alfred, 11
Helge Balle, 32
Hendriksen, Jens, 13
Henrik Rønn, 13
Hinrichen, A. T., 14
Hjælpepoliti, 17
Hoeck, Einar, 12
Holger Madsen, 37
Husted, Chr., 38-39
Hyv, Maren, 50

Imer, Knud, 32
Internering, 9, 16, 19-23, 35

J. M. Sodborg, 8, 10,11,12, 30, 32, 33, 37
Jacob Busk, 8, 32
Jacobsdotter Ostrom, Anna Sophia, 79-80
Jacobsen, Aksel, 10
Jens Agergaard, 54
Jens Chr. Lyngsø, 13
Jens Hendriksen, 13
Jensen, Addy., 45
Jensen, Chr. M., 13
Johannes Josefsen, 41
Josefsen, Johannes, 41
Julius, Mett, 67-80
Julius Kastbjerg Madsen, 69-80
Jähne, Christina, 22
Jähne, Otto, 22
Jønson, Folmer S., 10
Jørgen Berthelsen, 8, 12, 14, 32
Jørgensen, Charles, 10
Jørgensen, E. Strandbygaard, 13, 22

Kaj Lindeballe Nielsen, 10-11
Karen Bro, 52
Karl Christiansen, 13
Kastbjerg, Anders Martinus, 70
Kastbjerg, Mads Peder, 73, 78

Kastbjerg Madsen, Julius, 69-80
Kastbjerg Madsen, Peder, 72
Kattenhøj, Ellen, 49
Kattenhøj, Ellen Kirstine, 49
Kattenhøj, Kirsten, 53
Kattenhøj, Morten, 49
Kay Madsen, 45
Kiel Rasmussen, Max, 22
Kirsten Kattenhøj, 53
Kjeldgaard, Aksel, 8, 32
Kjeldgaard, dr., 46
Knorborg, P. Nielsen, 38-39
Knud Imer, 32
Knudsen, S. J., kredslæge, 11
Kommunale vagtværn, 9-12, 32-33, 35-47
Konfirmation, 53
Krarup, Andreas, 37, 41, 43
Kredslæge S. J. Knudsen, 11
Kreilgaards røgeri, 44
Krigen, 7-23, 35-47, 56-65
Kristensen, Asger, 41, 43
Kristian P. Nielsen, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47
Kristian Præstegaard, 48
Kristian Søe, 10
Krogh, dyrlæge, 47
Kønssygdomme, 11

Landminer, 46
Landsforrædere, 16-17
Lauridsen, Sigfred, 41
Lauritsen, C. A., 17
Legitimationskort, 38
Lemvig borgerværn, 9-12
Lemvig Pavillon, 22
Lemvig Skole, 17
Lemvig Politi, 9, 12-14, 19-21, 35-36
Lemvig vagtværn, 9-23, 37, 42-43
Leo Pedersen, 41
Lindeballe Nielsen, Kaj, 10-11
Lokalafdelingen af Danmarks Frihedsråd i Lemvig, 8, 32
Lund, Erik, 14
Lundberg, Niels Chr., 8, 12, 14, 30, 32
Lyne Hansen, Poul, 37

Lyngsø, Jens Chr., 13

Mads Peter Kastbjerg, 73, 78

Mads Spanggaard, 12, 25, 30, 32, 33

Madsen, A. C., 14

Madsen, Holger, 37

Madsen, Julius Kastbjerg, 69-80

Madsen, Kay, 45

Madsen, Peder Kastbjerg, 72

Maren Hyv, 50

Maren Mortensen, 50

Margit Agergaard, 55

Margrethe Nielsen, 48

Margrethe o æ central, 48

Marie Nielsen, 44

Marked, 51

Martin Tøtt, 10-11

Mary Ann Byrn, 80

Max Kiel Rasmussen, 22

Mett Julius, 67-80

Mette Pedersen se Mett Julius

Missionshuset, 16-18, 22

Modstandsbevægelsen, 7-23, 32-33, 35, 46

Modstandsgrupper, 8, 16, 32-33

Moesgaard, Svend, 13

Morten Kattenhøj, 49

Mortensen, M., 10

Mortensen, Maren, 50

Mund- og klovsyge, 59

Møller, Charles, 42

N. J. Poulsen, 19, 20, 21

N. T. Brøndum, 13

Ness, 71 ff.

Niels Chr. Lundberg, 8, 12, 14, 30, 32

Niels Frostholt-Lauritsen, 13

Niels Jensen Dam, 13

Niels Pedersen, 10

Niels Peter Frandsen, 13

Niels Wilbert S. Christensen, 13, 32

Nielsen, August, 8, 24, 25, 30, 32

Nielsen, C. P., 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47

Nielsen, Chr. Peder, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47

Nielsen, F. R., 41
Nielsen, Kaj Lindeballe, 10-11
Nielsen, Kristian P., 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47
Nielsen Knorborg, P., 38-39
Nielsen, Margrethe, 48
Nielsen, Marie, 44
"Nielsen o æ Central", 37,
Nielsen, Svend Aage, 13
Nr. Nissum Seminarium, 24
Nytårsaften 1944/45, 40-42

Ole Sørensen, 11, 30
Omgang med besættelsesmagten, 19-23, 43
OT-barakker, 17, 24, 33
Otto Jähne, 22
Ove Rasmussen, 10
Ove Urth, 31
Oxbøll, Hans Erik, 13

P. Nielsen Knorborg, 38-39
"Passive" politibetjente, 12
Pavillonen, 22
Peder, Kastbjerg Madsen, 72
Pedersen, Erik, 41-42, 46
Pedersen, Leo, 41
Pedersen, Mette se Julius, Mett
Pedersen, Niels, 10
Pedersen, Svend, 10
Peitersen, Carl, 10
Petersen, Edv., 42, 43, 45
Petersen, Victor, 13, 14
Platou, V., 16, 21
Platz, Arthur M., 8, 11, 12, 32, 39
Politiet, 9, 12-14, 19-21, 35-36, 46
Poul Lyne Hansen, 37
Poulsen, Hans, 41
Poulsen, N. J., 19, 20, 21
Provst Rendtorff, 53, 54
Præstegaard, Kristian, 48

Ramme Skole, 43
Ramme Station, 43-44, 45
Ramme Trælasthan del, 37, 47

Rammegaard, 45
Rasmussen, Astrid, 22
Rasmussen, Børge H., 13
Rasmussen, Folmer S., 13
Rasmussen, Max Kiel, 22
Rasmussen, Ove, 10
Rationering, 42-43
Rationeringsmærker, 42-43
Rendtoff, provst, 53, 54
Rigmor Thomsen, 44
Ring og Beton, 11
Rom flygtningelejr, 19, 24-29, 33
Rom Flyveplads, 9, 33
Rønn, Henrik, 13

Sagfører Brodersen, 39
Sagfører Platz, 39
"Samlestald", 17
Schneekloth, H., 12, 14, 19, 21, 25
Selvjustits, 11
Sigfred Lauridsen, 41
Skalstrupvej 120, 77
Skeller, Erik, 8, 32
Skydninger, 41-42
Smith, Axel, 10
Sodborg, J. M., 8, 10, 11, 12, 30, 32, 33, 37
Sortbørshandel, 11, 42-43
Spanggaard, Mads, 12, 25, 30, 32, 33
Stephan Bay, 13, 22
Stigaard, Gunnar, 41
Strandbygaard Jørgensen, E., 13, 22
Strøggade, Ramme, 42
Svend Breddam, 8, 32
Svend Moesgaard, 13
Svend Pedersen, 10
Svend Aage Nielsen, 13
Søe, Kristian, 10
Søndermark, Chr., 37, 38, 41
Sørensen, Ole, 11, 30

Tage Christensen, 13
Them, 67 ff
Thomsen, Rigmor, 44

Tom Borgen, 32
Tyske flygtninge, 24-29, 33
Tyske soldater, 41-42, 45-47
"Tyskertøser", 16, 19-20, 43-44
Tvangsindkvarterede arbejdere, 9
Tyveri, 11, 39-40, 44
Tøt, Carl Ejnar, 11
Tøtt, Martin, 10-11

Urth, Axel, 8, 30, 32
Urth, Ove, 31

V. Platou, 16, 21
Vagtinstrukser, 18
Vagtmandskab, 25
Vagtværn, 9-12, 32-33, 35-47
Victor Petersen, 13, 14

Werner Best, 36
Witte, Harald, 10-11

Øster Høj, 41, 43

Ove Urth:

Lemvig under og efter besættelsen.

Lokalafdeling af Danmarks Frihedsråd stiftes i Lemvig. Modstandsgrupperne organiseres. Tyskerne opløser politiet. Byrådet opretter Borgerværn. Befrielsen, retsopgøret og flygtningelejren i Rom

Kristian Præstegaard:

Dybe-Ramme Kommunes Vagtværn 1944-1945.

Om små og store synder under besættelsen

Flynder Sognearkiv:

Ellen Agergaards erindringer fra Bækmarksbro og Flynder 1910-1945.

Ellen Kirstine Agergaard, født Kattenhøj, 1903 i Brogaard, Bækmarksbro og død 1980 i Lemvig

Karl Pedersen:

"Mett Julius"

En barsk historie fra midten af 1800tallet om svigt, om "tvangsflytning" fra den smilende natur i Midtjylland til den, for hende, ukendte og barske egn i Vestjylland. Hvordan hun alligevel fik sig arbejdet op til en tålelig tilværelse.

Arkivsamvirket i Lemvig Kommune

9 788771 456318

BODTM
Books on Demand

www.bod.dk